

Politiikan ja viestinnän maisteriohjelma, maailmanpolitiikka

Maisterintutkielma

Demokratian käsite demokraattisen rauhan teoriassa – esimerkki liberalismien sisäisestä ristiriitaisuudesta ja sen seurauksista maailmanpolitiikassa

Sade Mäntylä

Tiedekunta – Fakultet – Faculty		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme	
Valtiotieteellinen tiedekunta		Politiikan ja viestinnän maisteriohjelma	
Tekijä – Författare – Author			
Sade Mäntylä			
Työn nimi – Arbetets titel – Title			
Demokratian käsite demokraattisen rauhan teoriassa – esimerkki liberalismiin sisäisestä ristiriitaisuudesta ja sen seurauksista maailmanpolitiikassa			
Oppiaine/Opintosuunta – Läroämne(Studieinriktning – Subject/Study track			
Maailmanpolitiikka			
Työn laji – Arbetets art – Level		Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages
Maisterintutkielma		Toukokuu, 2021	iii + 61
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Maailmanpolitiikan tutkimuksessa tunnettu demokraattisen rauhan teoria esittää, että demokraatit eivät sodi keskenään. Demokratioiden keskinäistä rauhanomaisuutta on selitetty mitä moninaisemmilla rakenteellisinstituutioilla ja kulttuurisnormatiivisilla malleilla, mutta itse demokratian käsitteeseen on kiinnitetty vähemmän huomiota. Siksi tässä tutkielmassa tarkastellaan demokratian käsitteelle valikoidussa demokraattisen rauhan teoriassa annettuja merkityksiä diskursiivisen käsitteanalyysin avulla. Tutkielmassa pyritään selvittämään, missä määrin demokratian käsite on vakiintunut eri teoreetikoilla, ja millaisia eroja käsitteen sisältöön toisaalta liittyy. Erityistä huomiota kiinnitetään demokratian käsitteen suhteeseen liberalismiin ja yhdysvaltalaiseen maailmankuvaan. Tutkimushypoteesina on, että demokraattisen rauhan tutkimuksessa on keskitytty demokratian niin sanottuun pintatasoon, kuten demokratian muodollisiin instituutioihin. Toisena hypoteesina käytetään väitettä, että demokraattisen rauhan teoriaa vaivaa sen epäselvä suhde liberalismiin poliittisena ja taloudellisena aatteena, ja siksi DRT ei ole onnistunut selittämään rauhan mekanismeja uskottavasti.</p> <p>Tässä tutkielmassa väitetään, että rauhan ymmärtämiseksi tulee katsoa demokratian pintatasoa syvemmälle demokratian, oikeusvaltion ja perus- ja ihmisoikeuksien muodostamaan symbioosiin oikeusjärjestyksen syvärakenteessa. Toisin demokratiasta sanoen puhuttaessa tulisi itse asiassa tarkoittaa tutkielman luvussa 4 tarkemmin esiteltävää laajaa oikeusvaltioperiaatetta. Vain tällöin demokraattinen arvomaailma läpäisee yhteiskunnan ja valtion rakenteet siten, että rauha – niin valtion sisäinen, kansainvälinen kuin globaalikin – voi olla kestävä. Sekä rauhantutkimuksessa että suomalaisessa oikeusteoreettisessa tutkimuksessa vallitsee varsin laaja konsensus siitä, että demokratiaa, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia tulisi analysoida erottamattomana kolmiona, jonka kulmat täydentävät toisiaan. Tässä suhteessa myös marxilaisen maailmanpolitiikan tutkimuksen analysoima maailmanpolitiikan systeemitaso, erityisesti liberalismi ja sitä ilmentävän liberaalin oikeuden sisäiset ristiriitaisuudet, nousee merkittävään asemaan. Tutkielmassa esitetään, että poliittisen liberalismiin eli liberaalidemokratian periaatteiden erottaminen taloudellisesta uusliberalismista on keskeistä demokraattisen rauhan ja laajemminkin maailmanpolitiikan tutkimuksen kannalta. Poliittinen ja taloudellinen liberalismi nähdään usein toisiaan tukevin aatteina, vaikka ne voivat itse asiassa vaikuttaa toistensa vastavoimina: uusliberalistinen maailman talousjärjestelmä uhkaa poliittista liberalismia eli demokratiaa, oikeusvaltiota ja perus- ja ihmisoikeuksia, eikä sitä nimestään huolimatta voida pitää aidosti uskollisena liberalismiin periaatteille.</p> <p>Analyysin tulokset osoittavat, että demokratia ymmärretään DRT:ssä useimmiten kansallisvaltiossa vaikuttavaksi vaali-instituutioksi ja poliittisiksi oikeuksiksi, ja että ainakin osa demokraattisen rauhan tutkimuksesta edistää yhdysvaltalaista maailmankuvaa ja taloudelliskapitalisista liberalismiin tulkintaa. Tulosten yhteenvedon jälkeen pohditaan sitä, miten DRT:n tuottamat demokratiadiskurssit asettuvat liberaalihegemoniseen maailmanjärjestelmään ja mitä tämä tarkoittaa demokratian ja rauhan kannalta, joten teoreettisen panoksen ohella tutkielmalla on vahva käytännöllinen ja normatiivinen ulottuvuus.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Demokratia – liberalismi – oikeusvaltio – rauha – maailmanjärjestys – marxismi – ihmisoikeudet			
Ohjaaja(t) – Handledare – Supervisor(s)			
Riikka Kuusisto			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Helsingin yliopiston kirjasto, Helsingfors universitets bibliotek, Helsinki University Library			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

1 Johdanto	1
1.1 Ajatus demokraattisesta rauhasta	1
1.2 Tutkimuskysymys ja tutkielman kulku	3
2 Katsaus aiempaan demokraattisen rauhan teorian kriittiseen tutkimukseen	6
2.1 Käsitteet demokraattisen rauhan teoriassa	6
2.2 Demokraattisen rauhan teorian suhde yhdysvaltalaiseen maailmankuvaan	8
3 Teoreettinen viitekehys	11
3.1 Demokratia rauhantutkimuksessa	11
3.2 Oikeuden tasoteoria ja demokratia laajana oikeusvaltioperiaatteena	14
3.2.1 Oikeuden pintataso ja oikeuskulttuuri	15
3.2.2 Oikeuden syvärakenne ja normien sedimentaatio pintatasolta syvärakenteeseen	16
3.2.3 Demokratia oikeuden syvärakenteessa: laaja oikeusvaltioperiaate	18
3.3 Marxilainen maailmanpolitiikan tutkimus	24
3.3.1 Liberaali maailmanjärjestelmä	25
3.3.2 Demokratia	28
3.4 Liberalismin kahdet kasvot maailmanpolitiikassa	30
4 Menetelmä ja aineisto	33
4.1 Aineiston esittely	33
4.2 Käsite- ja diskurssianalyysi	34
4.3 Analyysin toteutus	36
5 Analyysi: demokratian käsite demokraattisen rauhan teoriassa	36
5.1 Demokratia itsestänselvyytenä	36
5.2 Demokratia instituutiona	37
5.3 Demokratia arvoina tai normeina	39
5.4 Demokratia liberalismina	40
5.5 Demokratia yhdysvaltalaisena maailmankuvana	43
5.6 Demokratia kulttuurina	46
5.7 Tulosten yhteenveto ja pohdintaa	47
6 Johtopäätökset	53
Lähteet	56

1 Johdanto

1.1 Ajatus demokraattisesta rauhasta

Yhteiskuntatieteissä on hyvin vähän, jos lainkaan yleismaailmallisia, laajalti paikkansa pitäviä säännönmukaisuuksia. Maailmanpolitiikan tutkimuksessa demokraattisen rauhan teoria (DRT) on ehkä tunnetuin ehdokas tällaiseksi lainalaisuudeksi. Teorian ensimmäiset versiot juontavat juurensa valistusaikaan 1700-luvulle, kun Immanuel Kant esitteli ajatuksensa rauhan ja demokratian symbioosista (Stuenkel 2013, 340). 1900-luvun demokratiakehityksen, kylmän sodan päättymisen ja kansainvälisten humanitaaristen interventioden myötä teoria on tullut yhä ajankohtaisemmaksi osana niin sanottua ”liberalismin voittokulkua”, ja sen tutkimus on hajaantunut ja moninaistunut (Patomäki 2018, 48). Samalla demokratian luonne ja merkitys on kuitenkin käynyt läpi suuria muutoksia, ja demokraattisen rauhan teoriasta käyty väittely on lisääntynyt. Muun muassa Yhdysvaltojen, Puolan ja Unkarin viime vuosien taantumuksellinen kehitys on herättänyt huolta demokratian ja demokraattisen rauhan tulevaisuudesta (ks. esim. Levitsky ja Ziblatt 2018).

Liberalismi, jonka alle myös demokraattisen rauhan teoria on perinteisesti maailmanpolitiikan teorioiden jaottelussa asetettu, on maailmanpolitiikan tutkimuksen klassisia teoriasuuntauksia. Liberalismi pyrkii selittämään ja ymmärtämään maailmanpolitiikkaa valtioiden sisältä käsin: maailmanpolitiikan haasteena on laajentaa jo monien valtioiden sisäisesti soveltamat liberaalidemokratian instituutiot kansainväliselle ja maailmanpoliittiselle tasolle. Rauhanomainen globaali järjestys voidaan liberalistien mukaan saavuttaa yhteistyöllä ja yhteisillä instituutioilla: muun muassa Yhdistyneet kansakunnat, globaali talousjärjestelmä, yleismaailmalliset ihmisoikeudet ja kansainvälinen oikeus ovat välineitä globaalin demokraattisen järjestelmän toteuttamiseen (Burchill, 2013, 85). Liberalistit uskovat historian etenevän nousujohteisesti taantumuksesta kohti kehittyneempää yhteiskuntaa, ja Francis Fukuyama väittikin 1990-luvun vaihteessa julkaistussa tunnetussa artikkelissaan, että liberaalidemokratia on ihmiskunnan kehityksen vääjäämätön lopputulos, jolle ei ole vakavasti otettavia ideologisia vaihtoehtoja (Fukuyama, 1989).

Keskustelu demokraattisen rauhan teoriasta asettuu liberalistisen maailmanpolitiikan tutkimuksen ytimeen. Russell (1996) kuvaa teorian perusajatuksen tiiviisti: demokratiat eivät sodi keskenään, vaan ratkaisevat keskinäiset konfliktinsa rauhanomaisin keinoin, ja muodostavat siten

erillisen rauhan vyöhykkeen. Toisin sanoen demokratiat ovat jostain syystä rauhanomaisempia kuin muut valtiotyypit: selittävä tekijä voi olla demokratia itsessään, tai jokin sen kanssa korreloiva tekijä. Useimmat DRT-tutkijat selittävät demokratioiden rauhanomaisuutta joko rakenteiden tai normien avulla; joidenkin mukaan demokratian rakenteet ja instituutiot, kuten vaaleihin liittyvä vastuu ja vallan kolmijako, toimivat esteinä sotaanlähtemispäätöksen tekemiselle. Toisten mukaan demokratiaan liittyvät rauhanomaiset normit ja niiden ulottaminen suhteisiin muiden demokratioiden kanssa selittävät itsessään demokratioiden rauhanomaisuutta. Näitä kahta versiota voi kuvata rakenteellisinstitutionaalisenä ja kulttuurisnormatiivisena selitysmallina, joiden puitteissa tutkijat ovat luoneet omia versioitaan teoriasta (Burchill 2013, 62; Russett 1996, 30; Ish-Shalom 2013, 7). Siten demokraattisen rauhan teoriassa on selitetty demokratioiden rauhanomaisuutta mitä moninaisemmilla selitysmalleilla, mutta itse demokratian käsite ja sen määrittely on jäänyt vähemmälle huomiolle.

Demokraattisen rauhan tutkimus jaetaan usein kolmeen sukupolveen (ks. esim. Hayes 2011, 769). Ensimmäisen sukupolven teoreetikot 1970–1980-luvulla keskittyivät todistamaan demokraattisen rauhan ilmiön olemassaoloa laajoilla, tilastollisilla analyyseilla. Toisen sukupolven teoreetikot sen sijaan painottivat demokraattisen rauhan syy-seuraussuhteita, ja kausaliiteettiin keskittyvät kvantitatiiviset tapaustutkimukset tutkivat sitä, miten normit ja rakenteet synnyttävät demokraattista rauhaa. Teorioiden kolmas sukupolvi eroaa aiemmista teorioista merkittävästi. 2000-luvulla demokraattista rauhaa on tutkittu erilaisilla sekamenetelmillä, ja lähestymistavoissa on yhdistelty muun muassa konstruktivismia ja psykologiaa. Voi kuitenkin todeta, että DRT:n tutkimuksessa vahva pääsääntö on yhä määrällinen ja tilastollinen tutkimus (Hayes 2011, 784).

Myös kriittiset äännet ovat osallistuneet demokraattisen rauhan teoriasta käytyyn väittelyyn. Muun muassa realismin ja marxismin tutkimusperinteistä ammentavat tutkijat ovat huomauttaneet, että niin sanottu demokraattinen rauha kuvastaa maantieteellisesti ja historiallisesti hyvin rajattua ilmiötä, jonka yleismaailmallista paikkansapitävyyttä on syytä epäillä. Patomäen (2017, 806) mukaan yhteiskunnallisten säännönmukaisuuksien olemassaoloon tulisi ylipäänsä suhtautua pidättyvästi, sillä yhteiskunnallinen todellisuus on luonteeltaan avointa ja monikerroksista. Maailma on dynaaminen ja muutosaltis, joten sama pätee myös yhteiskunnallisiin syy-seuraussuhteisiin ja demokraattiseen rauhaan; historia ei etene vääjäämättömästi kohti parempaa tulevaisuutta, vaan myös regressio ja yllättävät suunnanmuutokset ovat mahdollista. Samoin Barkawi ja Laffey (2001, 2) ovat korostaneet tarvetta asettaa demokraattisen rauhan, demokratian, sodan ja liberalismien väliset suhteet historialliseen ja kansainväliseen kontekstiin,

joka irtautuu tarkasti rajatuille, luonteeltaan muuttumattomille kansallisvaltioille perustuvasta historiattomasta ontologiasta. Demokraattisen rauhan teoriaa onkin kritisoitu myös sen kyvyttömyydestä itsetutkiskeluun. DRT esiintyy neutraalina tutkimusperinteenä, mutta muun muassa Barkawi (2015) ja Ish-Shalom (2006) ovat huomauttaneet sen kytköksistä Yhdysvaltojen ulkopoliittisiin intresseihin ja valta-aseman legitimointiin. Samoin Oren (1996, 263) on todennut, että demokraattisen rauhan tutkimus vaikuttaa olevan enemmänkin ”yhdysvaltalaishenkisten” valtioiden kuin varsinaisesti demokratioiden välisen rauhan tutkimusta. Kärjitetysti voidaan kysyä, onko koko teoria perustettu tukemaan Yhdysvaltojen niin sanottuja rauhanrakennusoperaatioita. Myös Rosato (2003) on kyseenalaistanut demokraattisen rauhan teorian kausaalisen mekanismin ja todennut, että ilmiö saattaa normatiivisten tai institutionaalisten tekijöiden sijasta olla pikemminkin sidoksissa Yhdysvaltojen toisen maailmansodan jälkeiseen maailmanpoliittiseen valta-asemaan (Rosato 2003, 599–600). Ponnistamalla näistä lähtökohdista, tämä tutkielma pyrkii tarjoamaan uuden näkökulman demokraattiseen rauhaan ja liberaalidemokratian normatiiviseen projektiin, kiinnittämällä huomiota demokraattisen rauhan tutkimuksessa usein yllättävän vähälle huomiolle jääneeseen, mutta sitäkin keskeisempään käsitteeseen: demokratiaan.

1.2 Tutkimuskysymys ja tutkielman kulku

Käsitteet ja niiden monet tulkinnat ja merkitykset ovat avainasemassa missä tahansa yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Tässä tutkielmassa tarkastellaan demokratian käsitettä demokraattisen rauhan teoriassa. Tutkimuskysymys on siten tiivistettynä se, mitä *demokratialla* on demokraattisen rauhan teoriassa tarkoitettu. Pyrin selvittämään, missä määrin demokratian käsite on vakiintunut eri teoreetikoilla, ja millaisia eroja käsitteen sisältöön toisaalta liittyy. Kiinnitän erityistä huomiota demokratian käsitteen suhteeseen liberalismiin ja yhdysvaltalaiseen maailmankuvaan. Tutkimushypoteesinani on, että demokraattisen rauhan tutkimuksessa on keskitytty demokratian niin sanottuun pintatasoon, kuten demokratian muodollisiin instituutioihin, eikä sen syvempään merkitykseen ja ulottuvuuksiin. Hypoteesi pohjaa osin Barkawin ja Laffeyn (2001, 13) väitteeseen siitä, että DRT:ssa omaksuttu demokratian käsite tarkoittaa useimmiten kilpailullisia vaaleja, edustuksellista lainsäädäntöelintä, poliittisia kansalaisoikeuksia ja yksityistä markkinataloutta. Demokratia on siten usein määritelty hyvin spesifillä, liberaalilla ja proseduraalisella tavalla, joka korostaa yhdysvaltalaisia arvoja ja instituutioita (Hobson 2008, 92). Toisena hypoteesina käytän väitettä, että demokraattisen rauhan teoriaa vaivaa sen epäselvä suhde liberalismiin poliittisena ja taloudellisena aatteena, ja

siksi DRT ei ole onnistunut selittämään rauhan mekanismeja uskottavasti. Tutkielmani ei kuitenkaan varsinaisesti ota kantaa DRT:n esittämään teesiin demokraattisesta rauhasta, vaan osin rajauksellisista syistä olen kiinnostunut selvittämään ainoastaan demokratian käsitteeseen liittyviä epäselvyyksiä – jotka toki vaikuttavat myös väitetyn rauhaa synnyttävän kausaalisen mekanismin mielekkyyteen.

Sekä demokratia että liberalismi ovat laajoja, historiallisia ja tutkimuksessa vaihtelevasti tulkittuja käsitteitä, ja demokraattisten arvojen puolustaminen ja levittäminen on yksi liberaalin ajattelun vaikutusvaltaisimmista perinnöistä (Stuenkel 2013, 340). Sillä, miten demokratia ymmärretään, on siis suuri käytännön merkitys demokratian edistämispoliitikalle. Käytännössä demokratian käsitteen häilyvyys värittää kuitenkin demokratian edistämistä: demokratian eri merkityksiä ei ole analysoitu tutkimuksessa riittävästi, ja demokratian merkitys on depolitisoitu (Kurki 2013, 2–3), vaikka se on hyvin normatiivinen asia (Hobson 2011b, 1909).

Väitän tässä tutkielmassa, että rauhan ymmärtämiseksi tulee katsoa demokratian pintatasoa syvemmälle demokratian, oikeusvaltion ja perus- ja ihmisoikeuksien muodostamaan symbioosiin oikeusjärjestyksen syvärakenteessa. Toisin sanoen väitän, että demokratiasta puhuttaessa tulisi itse asiassa tarkoittaa luvussa 4 tarkemmin esiteltävää laajaa oikeusvaltioperiaatetta. Vain tällöin demokraattinen arvomaailma läpäisee yhteiskunnan ja valtion rakenteet siten, että rauha – niin valtion sisäinen, kansainvälinen kuin globaalikin – voi olla kestävä. Maailmanpolitiikan tutkijat analysoivat oikeusvaltiota, demokratiaa ja ihmisoikeuksia usein toisistaan erillisinä asioina (ks. esim. Stuenkel 2013 ja Peterson – Graham, 2011), ja taloudellinen liberalismi ja liberaalidemokratia niputetaan usein yhteen (ks. esim. Kahler 2016). Siksi tässä tutkielmassa käytetään myös oikeusteoreettista tutkimusta, joka täydentää maailmanpolitiikan tutkimuksen käsitystä demokratiasta. Kuten demokratia, myös oikeusvaltio ja ihmisoikeudet voidaan ymmärtää usealla tavalla, ja niiden sisällöstä käydään normatiivista kamppailua (Raitio, 2017). Sekä rauhantutkimuksessa että suomalaisessa oikeusteoreettisessa tutkimuksessa vallitsee varsin laaja konsensus siitä, että demokratiaa, oikeusvaltiota ja ihmisoikeuksia tulisi analysoida erottamattomana kolmiona, jonka kulmat täydentävät toisiaan. Muualla maailmassa näin ei kuitenkaan välttämättä ajatella, vaan kysymys on vahvasti poliittis-oikeudelliskulttuurinen (Raitio 2017, 775). Kun tutkielmassa omaksutaan tämä näkökulma, hyväksytään samalla, ettei demokratiaa (tai rauhaa) voi tehokkaasti toteuttaa vientituotteena, sillä demokratian, oikeusvaltion ja perus- ja ihmisoikeuksien juurtuminen oikeusjärjestyksen syvärakenteeseen on vuosikymmeniä kestävä prosessi, joka on altis myös muille historiassa vaikuttaville

kehityskuluille. Kypsä demokratia ei ole valmiina syntyvä paketti, vaan usein kivisen siirtymävaiheen ja ajoittaisten takapakkien värittämän kehityksen tavoitteena oleva päämäärä (Mansfield – Snyder 1996, 301). Tässä suhteessa marxilaisen maailmanpolitiikan tutkimuksen analysoima systeemitaso, erityisesti liberalismi ja sitä ilmentävän liberaalin oikeuden sisäiset ristiriitaisuudet, nousee merkittävään asemaan. Väitän, että poliittisen liberalismiin eli liberaalidemokratian periaatteiden erottaminen taloudellisesta uusliberalismista on keskeistä demokraattisen rauhan ja laajemminkin maailmanpolitiikan tutkimuksen kannalta. Poliittinen ja taloudellinen liberalismi nähdään usein toisiaan tukevin aatteina, vaikka ne voivat itse asiassa vaikuttaa toistensa vastavoimina: uusliberalistinen maailman talousjärjestelmä uhkaa poliittista liberalismia eli demokratiaa, oikeusvaltiota ja perus- ja ihmisoikeuksia, eikä sitä nimestään huolimatta voida pitää aidosti uskollisena liberalismiin periaatteille.

Tutkielma on rakenteeltaan perinteinen. Tutkimuskysymyksen esittelyä ja taustoittamista seuraa kriittinen katsaus aiempaan tutkimukseen, jossa on arvioitu demokraattisen rauhan teoriaa ja erityisesti juuri demokratian käsitettä. Tarkasteltuani aiempaa tutkimusta esittelen tutkielman teoreettiseen viitekehykseen, joka yhdistelee rauhantutkimusta, marxilaista maailmanpolitiikan tutkimusta ja oikeusteoriaa. Teoreettista viitekehystä seuraa tutkielman varsinainen analyysiosio, joka on diskursiivinen käsiteanalyysi demokratian käsitteestä valikoidussa demokraattisen rauhan tutkimuksessa. Analyysissa vastaan menetelmän ja aineiston lyhyen kuvauksen jälkeen tutkimuskysymykseen eli siihen, mitä käsitteellä demokratia on demokraattisen rauhan teoriassa tarkoitettu. Tulosten yhteenvedon jälkeen pohdin sitä, miten DRT:n tuottamat demokratiadiskurssit asettuvat liberaalihegemoniseen maailmanpoliittiseen järjestelmään¹ ja mitä tämä tarkoittaa demokratian ja rauhan kannalta. Johtopäätöksissä arvioin tutkielman onnistumista, haasteita ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

Säännönmukaisuuksien olemassaolon todistamisen sijaan maailmanpoliittisessa tutkimuksessa tulisi keskittyä kuvittelemaan parempia tulevaisuuksia ja tapoja niiden toteuttamiseksi. Wallersteinin (2004, xi) kuvaama holistinen, historiallinen yhteiskuntatieteellinen tutkimus on yksi tapa tällaisen tutkimuksen tekoon, samoin Hayesin (2011, 778) puolustama systeemitason analyysi. Demokraattisen rauhan kannalta tämä tarkoittaa sitä, että tutkimuksen painopisteen

---

¹ Vaikka käsitteet maailmanjärjestys ja maailmanjärjestelmä tarkoittavat tietyissä yhteyksissä eri asioita ja esimerkiksi Wallerstein käyttää jälkimmäistä ja Ikenberry ensimmäistä termiä, tämän tutkielman kannalta tällä erotelulla ei ole merkitystä. Tässä työssä liberaali maailmanjärjestys ja liberaali maailmanjärjestelmä viittaavat siis jotakuinkin samaan asiaan. Myös Kaarlo Tuorin käyttämää oikeusjärjestys-termiä sovelletaan samassa merkityksessä puhuttaessa liberaalista oikeudesta globaalilla tasolla.

tulisi demokraattisen rauhan empiirisestä olemassaolosta väittelyn sijasta olla sen selvittämisessä, miten rauhaa voidaan rakentaa ja ylläpitää useiden eri tason toimijoiden asuttamassa maailmassa. Globaalit kehityskulut, demokratia ja poliittinen talous muokkaavat sodan ja rauhan ehtoja monimutkaisilla tavoilla (Patomäki 2018, 49) ja tutkimus on aina sidoksissa reaali maailmaan, joten se on itsessään poliittista ja moraalista (Ish-Shalom 2006, 590). Tämä tutkielma tarjoaa uuden, poikkitieteellisen ja laadullisen näkökulman demokratian ja rauhan suhteeseen, joten teoreettisen panoksen ohella tutkielmalla on vahva käytännöllinen ja normatiivinen ulottuvuus.

2 Katsaus aiempaan demokraattisen rauhan teorian kriittiseen tutkimukseen

2.1 Käsitteet demokraattisen rauhan teoriassa

Demokratiaa ja demokraattista rauhaa ilmiönä on tutkittu runsaasti, mutta kriittistä tutkimusta demokraattisesta rauhasta teoriana itsessään ei ole yhtä paljon. Vaikka demokraattisen rauhan teoria on kohdannut paljon arvostelua, teorian arvostelijat ovat yleensä korostaneet lähinnä jotakin näkemyseroa demokraattisen rauhan kausaalisista mekanismeista, ja lopulta päätyneet joko tukemaan teorian yleistä teesiä tai kiistämään sen kokonaan. Esimerkiksi Rosato (2003) on kyseenalaistanut koko demokraattisen rauhan ilmiönä ja todennut, että vaikka demokratioiden väliset suhteet ovat usein rauhanomaisia, sillä ei välttämättä ole mitään tekemistä niiden demokraattisen luonteen kanssa. Rosato tarkastelee demokraattisen rauhan sekä normatiivisia että institutionaalisia selityksiä ja väittää, että DRT:n kausaalinen logiikka ei vakuuta kummassakaan tapauksessa, kun sitä verrataan maailmanhistorian tapahtumiin. Poikkeuksiakin kuitenkin löytyy. Muun muassa Tarak Barkawi (2015) ja Piki Ish-Shalom (2006) ovat tutkineet demokraattisen rauhan teoriaa syvällisemmästä kriittisestä näkökulmasta ja paneutuneet osaltaan myös juuri demokratian käsitteeseen. Hobson (2011b) on puolestaan huomauttanut, ettei mikään poliittinen käsite voi koskaan olla täysin neutraali, ja siten myös DRT, näennäisestä objektiivisesta empirismistään huolimatta, edistää välttämättä tietynlaista normatiivista kuvaa demokratiasta.

Varsin moni tutkija on huomauttanut demokraattisen rauhan teorian toisiinsa sidoksissa olevista käsitteistä ja tähän liittyvistä ongelmallisuuksista. Demokratia ja sota eivät ole yksiselitteisesti määriteltävissä (Barkawi – Laffey 1999, 406), ja niiden määritelmät ovat usein riippuvaisia toisista, yhtä vaikeasti määriteltävistä käsitteistä, kuten rauhasta ja väkivallasta. David Spiro (1996, 207) toteaa, että suurin osa demokraattisen rauhan tutkimuksesta painottaa

liberaalidemokratian poliittisia prosesseja, kuten vaalien kilpailullisuutta, vaikka tämä ei ole demokratian ainoa osatekijä. Siten demokraattisen rauhan tutkimus on itse asiassa liberaalin rauhan tutkimusta. Lisäksi tutkijoiden omat käsitykset siitä, kuinka syvällisiä ulottuvuuksia demokraattiselta politiikalta vaaditaan tullakseen hyväksytyksi demokratiaksi, vaihtelevat (Spiro, 1996, 208). Käsitteillä pelaaminen mahdollistaa tulosten selittämisen niin, että ne vaikuttavat vahvistavan demokraattisen rauhan teesiä, vaikka Spiron analyysin mukaan sekä todellisten demokratioiden että sotien lukumäärä viime vuosisatoina on ollut niin vähäinen, ettei empiirinen analyysi kerro demokratian ja rauhan suhteesta juurikaan (Spiro, 1996, 212–214, 228). Mansfield ja Snyder kehittävät tätä ajatusta edelleen kiinnittämällä huomiota siihen, että demokratiasta tulisi erottaa eri asteita: demokraattisen rauhan teoriassa ei tulisi tehdä väitteitä demokraattisesta rauhasta sellaisten valtioiden välillä, jotka eivät ole ”kypsiä” demokratioita. Sen sijaan demokratia tulisi nähdä asteittaisena prosessina, jossa aiempi eliittivalta väistyy ja instituutiot kehittyvät pikkuhiljaa (Mansfield – Snyder 1996, 304, 316).

Kenties syvällisimmän analyysin demokratian käsitteestä demokraattisen rauhan teoriassa tarjoaa Piki Ish-Shalom. Ish-Shalomin mukaan demokratiaan on demokraattisen rauhan teoriassa liitetty joukko erilaisia merkityksiä, joita teorian eri variaatiot ovat pallotelleet ja vastakkain asetelleet (Ish-Shalom, 2006, 575). Ish-Shalom analysoi demokratian, sodan ja rauhan käsitteiden monitulkintaista keskinäisriippuvuutta ja toteaa, että demokraattisen rauhan teoria jakautuu demokraatiakäsityksessään pitkälti kahtia: demokratia on joko minimalistinen, rakenteellisinstitutionaalinen, tai laajempi normatiiviskulttuurinen ilmiö (Ish-Shalom, 2006, 577–578). Ensimmäisessä, konservatiivisessa demokraatiakäsityksessä säännölliset vaalit takaavat vallan vaihtumisen ja jakautumisen. Laajempi, kulttuurinen demokraatiakäsitys puolestaan painottaa rationaalista yksilöä oikeussubjektina. Kummankin paradigman demokraatiakäsitys rajaa piirissään mahdolliset selitykset demokraattiselle rauhalle oman maailmankuvansa mukaisiksi, ja osallistuu tuon maailmankuvan tuottamiseen ja uusintamiseen käytännön politiikkasovellutuksissa (Ish-Shalom, 2006, 578, 589).

Ish-Shalomin oma demokraatiakäsitys korostaa demokratiaa kulttuurina. Siten Ish-Shalom jakaa tässä tutkielmassa esitetyn väitteen, että vasta kun demokraattiset normit läpäisevät yhteiskunnan, demokratiasta – ja siten myös rauhasta – voi tulla vakaa ja kattava. Demokratia on Ish-Shalomille demokraattinen kansalaisyhteiskunta, mutta Ish-Shalom painottaa myös demokraattisten valtioiden välistä luottamusta, molemminpuolista kunnioitusta ja rauhanomaista

konfliktinratkaisua selityksenä demokratioiden väliselle rauhalle. Siten Ish-Shalom ei pureudu sinänsä oikeasuuntaisessa demokratian tarkastelussaan aivan niin syvälle, kuin voisi toivoa.

Myös Heikki Patomäki (2018) on ottanut kantaa demokratian käsitteen hajanaisuuteen demokraattisen rauhan teoriassa. Patomäki (2018, 48) toteaa, että osa tutkijoista käsittää demokratian merkityksen hyvin laajasti, osa kapeammin, esimerkiksi lähinnä yhdysvaltalaiseen demokratiamalliin peilaten. Patomäki väittää, että demokraattisen rauhan tutkimus pyrkii usein vahvistamaan teesiä demokratioiden rauhanomaisuudesta sen sijaan, että se varsinaisesti pyrkisi selittämään ilmiön taustalla vaikuttavia mekanismeja. Väitettä demokratioiden välisestä rauhasta voi nimittäin hyödyntää maailmanpolitiikassa monenlaisiin tarkoituksiin (Patomäki, 2017, 809). Käytännössä demokratian levittäminen on usein sidoksissa taloudelliseen liberalismiin, vapaakauppaan ja hyvään hallintoon, mutta poliittisen talouden ja demokratian keskinäinen suhde – samoin kuin se, mitä demokratialla itse asiassa tarkoitetaan – jää monessa demokraattista rauhaa tarkastelevassa tutkimuksessa epäselväksi. Globalisoituneessa maailmassa demokratiaa ei kuitenkaan voi tarkastella tyhjiössä, joten rauhanprojektit eivät usein ole onnistuneet toivotuilla tavoilla (Patomäki, 2018, 49) Demokratian käsite tulisi myös asettaa sen historialliseen kontekstiin, eli suhteuttaa sen merkitys kunkin ajan maailmanjärjestyksen (kapitalistisiin) rakenteisiin (Hobson 2011b, 1914–1915).

Rupert (2001) huomauttaa, että DRT:ssa omaksuttu demokratian määritelmä demokratiasta puoluepoliittisina vaaleina ja yhteiskuntana, jossa kansalaisilla on tiettyjä poliittisia oikeuksia, sulkee yleensä ulkopuolelleen yhteiskunnallisen vallanjaon ja sosiaaliset suhteet. DRT:n demokratiakäsitys kuvastaa abstraktia individualismia, jossa yksilöt eivät voi vaikuttaa sosiaaliseen ympäristöönsä, kapitalistiseen maailmaan (2001, 156–157). Demokraattinen itsemääräämisoikeus tulisi kuitenkin asettaa todelliseen yhteiskunnalliseen kontekstiin. Rupertin analyysi painottaa, ettei demokratia ole vain kansallisvaltion päivänpolitiikka koskeva asia, vaan se ulottuu paljon syvemmälle yhteiskunnan ja maailmanpolitiikan rakenteisiin.

2.2 Demokraattisen rauhan teorian suhde yhdysvaltalaiseen maailmankuvaan

Demokraattisen rauhan teoriaa on arvosteltu myös sen kritiikittömästä suhtautumisesta yhdysvaltalaiseen maailmankuvaan. Barkawi (2015) on arvostellut demokraattisen rauhan tutkimusta sen puutteellisesta valta-analyysistä ja Yhdysvaltojen antidemokraattisen ulkopoliittikan legitimoinnista erityisesti kylmän sodan aikana. Vastauksena Poznanskylle (2015) Barkawi väittää, että demokraattisen rauhan teoria on menettänyt tieteellisen merkityksenä ja

kääntynyt sanomaansa vastaan, lähinnä välineeksi todellisuudessa antidemokraattisten, vaaleilla valittuja hallituksia vastaan kohdistuneiden hankkeiden legitimointiin ja esittämiseen demokraattisena (Barkawi, 2015). Barkawin (2015, 2) mukaan demokratialla on demokraattisen rauhan teoriassa tarkoitettu todellisuudessa vain antikommunistisia eli liberaalikapitalistisia demokratioita, eikä niinkään demokratiaa kansanvaltana, ja teorialla on siten vahva ideologinen yhteys Yhdysvaltojen intresseihin ja maailmankuvaan. Suurin osa demokraattisen rauhan tutkijoista ei ole kyennyt kyseenalaistamaan tuottamansa tiedon valta-asemaa ja roolia yhdysvaltalaisen maailmanpolitiikan uusintamisessa. Barkawi ei itse määrittele demokratian käsitettä syvemmin: demokratia merkitsee hänelle kansanvaltaa ja vaaleilla valittua johtajuutta (Barkawi, 2015, 2).

Barkawin ohella myös Ish-Shalom (2006) on tutkinut demokraattisen rauhan teorian suhdetta kylmään sotaan ja sen käytännön sovelluksia Yhdysvaltojen ulkopoliitikassa. Ish-Shalom (2006, 566) osoittaa, että demokraattisen rauhan teoria on vaikuttanut Yhdysvaltojen ja Israelin oikeiston poliittiseen retoriikkaan, mikä on osoitus siitä, että teoria voidaan ymmärtää hermeneuttisena mekanismina, jossa teoreettisille käsitteille annetaan tietty merkitys, jotka sitten muuttuvat käytännön politiikan käsitteiksi ja todellisuudeksi. Kun todellisuutta tulkitaan teorian valossa, samalla todellisuuteen kiinnitetään tiettyjä merkityksiä. Siten myös demokraattisen rauhan teoria voidaan ymmärtää mekanismina, jossa todellisuutta merkityksellistetään poliittisesti ladattujen käsitteiden avulla (Ish-Shalom 2006, 566). Ish-Shalom (2006, 580) toteaa, että demokraattisen rauhan teoria on kulminoitunut käytännön politiikassa teesiksi, jota käytetään tukemaan ajatusta Yhdysvalloista kylmän sodan jälkeisen maailman johtavana demokratiana ja oikeuttamaan väkivaltaisia vallanvaihdoksia demokratian edistämisen nimissä.

Myös Ido Oren (1996) on ottanut kantaa demokratian käsitteen subjektiiviseen määrittelyyn yhdysvaltalaisesta maailmankuvasta käsin. Teoriaan sisältyvä demokratian näennäisen objektiivinen määritelmä (vapaat ja kilpailulliset vaalit, toimeenpanovallan rajoittaminen) on todellisuudessa historiasta irrotettu heijastus nykyisestä yhdysvaltalaisesta arvomaailmasta (Oren 1996, 263, 265). Siten Yhdysvaltojen nykydemokratia on se mittapuu, johon muita demokratioita verrataan (Oren 1996, 266). Demokratian arvot ja rakenteet – tai toisin sanoen se, mitä demokratialla tarkoitetaan – on kuitenkin muuttunut ajassa ja paikassa. Demokratia ottaa eri muotoja erilaisten ideologioiden ja ulkoisten kehityskulkujen ristipaineessa, ja sen käytännön muoto säilyy siten avoimena ja kontekstisidonnaisena. Orenin mukaan yhdysvaltalainen demokratia on ensin sosialismin pelossa ja sittemmin halusta irrottautua saksalaisesta

perustuslaillisuudesta siirtynyt kauemmas alkuperäisestä kansanvallan ajatuksesta ja lähemmäs yksilön vapautta valtiovallasta. Tämä historiaton, yhdysvaltalainen versio demokratiasta on se, mitä demokraattisen rauhan teoria pyrkii normatiivisesti edistämään (Oren 1996, 267–269).

Rosato kiinnittää huomiota demokratian käsitteen historialliseen vaihteluun ja toteaa perustellusti, että demokratioita ei juuri ollut ennen vuotta 1945 – ja mitä kauemmas historiassa mennään, sitä epädemokraattisempia demokraattisen rauhan teoriassa demokratioiksi välillä määritellyt valtiot ovat. Siten Rosato tulee demokraattisen rauhan teorian kritiikissään lopputulokseen, että demokraattista rauhaa voitaisiin ymmärtää paremmin yhdysvaltalaisena, amerikkalaiseen imperialismiin perustuvana rauhana toisen maailmansodan jälkeisessä läntisessä maailmassa. Tämä selittäisi Yhdysvaltojen interventioita Etelä-Amerikassa ja Euroopan rauhanomaisen kehityksen tukemista 1900-luvun jälkipuoliskolla (Rosato 2003, 599). Rosato lähestyy ajatusta kuitenkin Yhdysvaltojen näkökulmasta, eikä kyseenlaista Yhdysvaltojen ulkopoliittikan interventionistisia valtapyrkimyksiä: ”Jos rauha ja turvallisuus ovat todella seurausta jaetusta demokratiasta, niin sitten kansainvälisen demokratian levittämisen tulisi yhä olla Amerikkalaisen strategian sydämessä” (Rosato 2003, 600). Rosaton tavoin myös Farber ja Gowa (1996, 261) toteavat, että demokraattisen rauhan teesi vaikuttaa olevan kylmän sodan aikainen ilmiö, ja saattaa siten perustua pikemminkin demokratioiden yhteisiin intresseihin ja liittoumiin toisen maailmansodan jälkeisessä yhdysvaltalaisvetoisessa maailmassa, kuin niiden demokraattisuuteen.

Demokraattisen rauhan teorian käytännön sovellutuksiin on kiinnitetty akatemiassa laajemminkin huomiota. *International Relations* -lehden Roundtable-artikkeli vuodelta 2011 (Hobson et al.) erittelee viiden eri tutkijan näkemyksiä DRT:n potentiaalisesti kyseenalaisista politiikkasovelluksista ja tutkijoiden mahdollisesta vastuusta erityisesti Yhdysvaltojen päätöksestä hyökätä Irakiin 2003. Näkemyksiä yhdistää toteamus siitä, että DRT-tutkijoiden tulisi kiinnittää enemmän huomiota teorian ja käytännön välisiin yhteyksiin ja siihen, miten väitettä demokraattisesta rauhasta voidaan hyödyntää maailmanpolitiikassa. Erityisesti Hobson (2011, 174) on tätä mieltä. Smith (2011, 153) sen sijaan pitää DRT:n vakavimpana puutteena sitä, ettei se ota kantaa hegemonin asemaan rauhan ylläpitäjänä ja levittäjänä tai muutenkaan siihen, miten demokratisoituminen käytännössä tapahtuu. Siten teoria salli itse oman käyttönsä politiikan välineenä ja yhdistymisensä humanitaarisen intervention teorioihin, kun Yhdysvallat tarvitsi uuden doktriinin ulkopoliittikkaansa kylmän sodan päätyttyä (2011, 156). Smithin huomio on osuva ja myös tämän tutkielman kannalta olennainen: demokraattista rauhaa tulee tarkastella

laajemmassa maailmanpoliittisessa kontekstissa, eikä vain irrallisena teoreettisena käsitteenä. Owen puolestaan pitää DRT:aa pelkästään Yhdysvaltojen laajemman liberaalin ulkopoliitikan perinteen jatkajana, ei täysin uutena doktriinina: Yhdysvallat on esiintynyt vapauden puolustajana itsenäistymisestään lähtien (2011, 160). Owen kääntää väitteen teorian vaikutuksesta käytäntöön pääläelleen ja huomauttaa, ettei ole sattumaa, että juuri yhdysvaltalaiset tutkijat ovat olleet niin kiinnostuneita demokraattisesta rauhasta: Yhdysvaltojen historia ”vapauden puolustajana” on vaikuttanut siihen, millaista maailmanpolitiikan tutkimusta maassa tehdään (2011, 162). Myös Geiss asettaa DRT:n laajempaan liberalistiseen ja normatiiviseen maailmanpolitiikan tutkimuksen kehikkoon, jossa jokainen tutkija edistää juuri omaa versiotaan teoriasta (2011, 167). Samalla Geiss huomauttaa, että ”1990-luvun jälkeen on huomattu, että lännessä vallitsee outo kahtiajako demokraattisen huuman ja melankolian välillä. Samalla kun demokratia on levinnyt maapallolla, vakaiden demokratioiden asukkaat kokevat tyytymättömyyttä omiin instituutioihinsa ja johtajiinsa.” (2011, 168). Tässä tutkielmassa esitetty tulkinta liberalismista paikantaa tämän ristiriidan liberalismien sisäisistä ristiriitaisuuksista kumpuavaksi.

Vuoden 2011 Roundtable-artikkeli vetää keskeisen DRT-tutkimuksen hyvin yhteen ja painottaa tarvetta kriittiseen DRT-tutkimukseen, joka ei tyydy pelkästään kritisoimaan aiempaa tutkimusta, vaan keskittyy rakentamaan uusia, teoreettisesti rikkaampia visioita mahdollisesta demokraattisesta rauhasta (Hobson 2011, 175). Pyrin osaltani vastaamaan tähän tavoitteeseen tässä tutkielmassa.

3 Teoreettinen viitekehys

3.1 Demokratia rauhantutkimuksessa

Tämän tutkielman teoreettinen viitekehys on yhdistelmä rauhantutkimusta, marxilaista maailmanpolitiikan tutkimusta ja oikeusteoreettista tutkimusta. Niiden esittämiä havaintoja demokratiasta ja liberalismista käytetään osoittamaan, mikä on demokratian oikea sisältö, paikka ja ulottuvuus maailmanpolitiikassa. Keskeinen väite on, että demokratian paikka ei ole pelkästään oikeuden ja politiikan pintatasolla kansallisvaltiossa, vaan yhdenvertaista vapautta ilmentävänä laajana oikeusvaltioperiaatteena oikeuden syvärakenteessa systeemitasolla. Luku etenee siten, että ensin kuvataan rauhantutkimuksen tuloksia demokratian ja rauhan suhteesta, toiseksi laajaa oikeusvaltioperiaatetta ja oikeuden tasoteoriaa demokratian juurtumisesta, ja kolmanneksi marxilaisen maailmanpolitiikan tutkimuksen analyysia demokratian paikasta liberaalissa

maailmanjärjestelmässä. Lopuksi vedetään yhteen, mitä demokratialla ja liberalismilla tulisi teoreettisen viitekehyksen perusteella maailmanpolitiikan tutkimuksessa tarkoittaa.

Valtaa, väkivaltaa ja rauhaa voidaan rauhantutkimuksessa analysoida neljän erilaisen diskurssin avulla (Galtung 1996, 2–3). Usein maailmanpolitiikan teorioissa keskitytään vain yhteen vallan ja rauhan muotoon², vaikka kulttuurinen, taloudellinen, sotilaallinen ja poliittinen valta vaikuttavat kaikki toisiinsa ja siten niitä tulisi tarkastella holistisesti yhteydessä toisiinsa. Erityisesti usein paitsioon jäävä kulttuurinen valta on tärkeä demokratian ja rauhan pohja, joka vaikuttaa kaiken alla, tehden asioista joko legitiimejä tai illegitiimejä. Kulttuuri on se yhteiskunnan osa-alue, jonka tasolla asiat saavat oikeutuksensa tai ne kielletään. Siten rauhaa ei voida saavuttaa väkivaltaisain keinoin, sillä tällöin väkivallan kulttuuri jatkuu samalla (Galtung 1996, 223). Laadulliset tekijät kuten henkilökohtainen kasvu, yhteisön rakennus, koulutus ja ruohonjuuritason yhteisöjen kehittäminen ja voimaannuttaminen, myös kansainvälisissä asioissa ja globaalisti verkostoituen, ovat rauhan kulttuurin kannalta keskeisiä tekijöitä (Boulding 2001, 569).

Rauhatutkimuksessa demokratia ymmärretään sekä instituutioksi että kulttuuriksi. Demokratia on siten ensinnä yhteiskunta, jonka päättäjät ovat vastuussa kansalle ihminen/ääni -periaatteen mukaisesti (Galtung 1996, 50) ja toisaalta ”oikeusjärjestys, joka kulttuurina voi oikeuttaa tai voi olla oikeuttamatta suoraa ja rakenteellista rauhaa tai väkivaltaa/sotaa” (Galtung 1996, 33). Instituutiona demokratia tarkoittaa muun muassa puoluejärjestelmää, järjestäytymisvapautta, ihmisoikeuksia, tiedonvälitystä, vapaita vaaleja ja hallituksen muodostamista vaalien perusteella (Wallenstein 2019, 143). Siten demokratisoituminen ei tapahdu hetkessä, vaan on moniulotteinen prosessi, joka ei tapahdu pelkästään vaalit järjestämällä. Keskeistä on yhteiskunnassa vallitseva vallanjako: mikään yksi taho ei saa olla monopoliasemassa (Wallenstein 2019, 144). Demokratia ei kuitenkaan tarkoita vain prosesseja ja instituutiota, vaan taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet ja rakenteet ovat yhtä tärkeitä rauhan kannalta, samoin vahva kansalaisyhteiskunta, jonka aloitteita kuunnellaan (Wallenstein 2019, 152, 165). Wallensteinin käsityksessä demokratia liittyy siis pohjimmiltaan yhteiskunnan piileviin valtarakenteisiin ja vallan tasapainoon, ja demokratian vahvuus riippuu siitä, onko sillä kansalaisyhteiskunnan tuki. Tämän tuen saaminen puolestaan vaatii riittävän vahvoja ja itsenäisiä valtiorakenteita, jotta yhteiskunnan kehittämisagenda pystytään luomaan ja toteuttamaan ja kansalaisyhteiskunnan vaatimuksiin

---

² Esimerkiksi Realistit keskittyvät sotilaalliseen valtaan, Marxilaiset taloudelliseen valtaan ja Liberalistit poliittiseen valtaan.

vastaamaan (Wallensteen 2019, 142). Legitiimi poliittinen yhteisö, joka turvaa hyvän elämän edellytykset ja yhteisön hyväksymät arvot, on todennäköisin vaihtoehto väkivaltaisen konfliktin välttämiseksi sekä valtion sisällä että globaalisti (Ramsbotham et al. 2016, 153–154). Eri rauhantutkijoiden näkemyksiä yhdistämällä voidaan siten todeta, että mikäli yhteiskunnan rakenteellisiin epätasa-arvoihin, vallan keskittymiin ja väkivaltaiseen kulttuuriin ei puututa, demokratia ja rauha jäävät pinnallisiksi, piilottaen alleen tulevan väkivallan mahdollisuuden.

Demokratian ja rauhan suhteeseen suhtaudutaan rauhatutkimuksessa kriittisesti. Demokratioiden kuva itsestään on rauhanomainen, mutta tämä on ristiriidassa historian kanssa, kun esimerkiksi Yhdysvallat on historiassaan toiminut ulkomailla sotilaallisesti yli 200 kertaa. Toisaalta Galtung ei ylipäänsä pidä Yhdysvaltoja hyvänä esimerkkinä demokratiasta, vaan enemmänkin plutokratiana ja mediakratiana, jossa raha ja medianäkyvyys määräävät vaalien lopputuloksen, taloudellinen vapaus on keskeisin perusvapaus ja jossa uskotaan vapaisiin vaaleihin ja muihin demokraattisiin rituaaleihin (Galtung 1996, 58, 249). Kriittisyydestään huolimatta Galtung ei kuitenkaan suhtaudu kielteisesti demokratiaan – päinvastoin – vaan kritisoi lähinnä tiettyjen demokratioiden sisäisen rauhan ja ulkoisen sotaisuuden välistä ristiriitaa (Galtung 1996, 58) ja sellaisia demokratian ja rauhan diskursseja, joissa demokratia valtion sisällä johtaa automaattisesti valtioiden väliseen rauhaan tai globaali demokratia yksittäisten valtioiden demokratisoitumiseen. Demokratioiden sotaisuus on monimutkainen ilmiö, ja demokraattisessa turvallisuudessa rauha ei ole enää vain valtioiden välisen sodan poissaoloa, vaan painopiste on siirtynyt väestön fyysiseen ja taloudelliseen turvallisuuteen, humanitaarisiin kysymyksiin, sovintoon, tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen (Wallensteen 2019, 247, 362). Ns. liberaali rauha on ollut poliittinen valinta ja länsimaiden rakentama kompleksi, jolla on ollut epäedullisia vaikutuksia sen ulkopuolisessa maailmassa (Ramsbotham et al. 2016, 155). Demokratian edistäminen politiikan tasolla ja talouden globalisoituminen yritysten ja asekaupan ehdoilla on johtanut epätasaiseen kehitykseen, varallisuuseroihin ja kehittyvien maiden kyvyttömyyteen rakentaa kestävä demokratiaa. Ulkopuolelta tuleva pintapuolinen demokratia voi jopa pahentaa konflikteja antamalla olemassa olevalle vallanjaolle demokraattiselta näyttävän oikeutuksen. Sisällissodilta suojaavia tekijöitä ovat nimittäin kehitys, vakaa hallinta, epätasa-arvoon puuttuminen, poliittinen ja taloudellinen inklusiivisuus ja ihmisoikeuksien suoja (Ramsbotham et al. 2016, 155).

Rauhantutkimuksen mukaan demokratiaa, rauhaa ja kehitystä tulee siis analysoida yhdessä aikalaisilleen luonnollisena näyttäytyvän kollektiivisen alitajunnan tai sivilisaatiollisen

syväkulttuurin tasolla (Galtung 1996, 253): ”syvät rakenteet ja kulttuurit ovat tärkeimpiä, koska ne ovat tiedostamattomia, jopa tuntemattomia” (Galtung 1996, 265). Koska konfliktit linkittyvät valtion sisällä, alueellisesti ja globaalisti, sota ja rauhaa tulee analysoida maailmanjärjestelmätasolla rakenteellisena ilmiönä, ja systeemisen demokraattisen rauhan tulee puuttua globaaleihin epätasa-arvoisuuksiin ollakseen kestävä (Ramsbotham et al. 2016, 332). Myös seuraavaksi esiteltävä oikeuden tasoteoria korostaa syvempien rakenteiden ja normien merkitystä demokratialle, kiinnittäen erityistä huomiota demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoikeuksien juurtumisprosessin aikaa vievyyteen.

3.2 Oikeuden tasoteoria ja demokratia laajana oikeusvaltioperiaatteena

Tässä tutkielmassa käytetään oikeusteoreettista tutkimusta, sillä se mahdollistaa demokratian käsitteen tarkemman analyysin kuin pelkästään rauhantutkimuksen valossa olisi mahdollista. Laaja oikeusvaltioperiaate tarkentaa ja havainnollistaa demokratian aineellista sisältöä, ja ajatus oikeuden kerrostuneisuudesta ja sidonnaisuudesta eriaikaisiin historiallisiin kehityskulkuihin täydentää ja tarkentaa marxismin esittämiä huomioita liberalismien hegemoniasta ja maailmanhistoriassa vaikuttavista muutossykleistä. Lisäksi oikeuden tasoteoria antaa avaimia länsimaisen, liberaalin oikeuden syvärakenteen ja siinä ilmenevien repeämien tarkasteluun. Marxilainen tutkimus on osuvasti kritisoinut sitä liberalismien muotoa, joka on saavuttanut maailmanpolitiikassa hegemonisen aseman, mutta liberaalista oikeudesta voidaan painottaa myös toisenlaisia, demokraattisempia tulkintoja. Osion aluksi esitellään oikeuden tasoteorian ajatus yleisellä tasolla, ja hahmotetaan sen suhdetta marxilaiseen tutkimusperinteeseen. Tämän jälkeen kuvataan laajan oikeusvaltioperiaatteen sisältö, ja tarkastellaan sen asemaa oikeusjärjestyksen syvärakenteessa.

Oikeuden tasoteoria on kriittiseen oikeuspositivismiin sisältyvä ajatus modernista oikeudesta rakenteellisena, kerrostuneena järjestyksenä. Vaikka teoria voidaan luokitella oikeustieteelliseksi, siitä löytyy yhtymäkohtia myös maailmanpolitiikan tutkimukseen. Kriittistä oikeuspositivismia hahmotellessaan Kaarlo Tuori pyrki luomaan oikeustieteeseen marxistisen metodologian (Tuori 2000, vii). Siten Tuorin teoria voidaan yhdistää maailmanpolitiikan tutkimuksessa marxilaiseen koulukuntaan. Kuten poliittinen marxismi, myös kriittinen oikeuspositivismi perustuu ajatukseen yhteiskunnan rakentuneisuudesta ja ideologiakritiikistä. Siinä missä marxismi analysoi taloudellisen perustan merkitystä pintarakenteen oikeudellisten, poliittisten ja ideologisten suuntausten määrittämisessä, kriittiseen oikeuspositivismiin sisältyvä oikeuden tasoteoria jakaa

oikeusjärjestyksen (eli oikeusnormien muodostaman kokonaisuuden) kolmeen kerrokseen: oikeuden pintatasoon, oikeuskulttuuriin ja oikeuden syvärakenteeseen. Oikeus ei siis tyhjene vain sen näkyvässä olevaan pintaan, vaan siihen kuuluu muutakin. Oikeusjärjestyksen sisältö ei kuitenkaan tyhjene myöskään vain näihin kolmeen tasoon ja niiden välisiin vaikutussuhteisiin, vaan normien sisällön täsmentyessä syvärakenteesta pintatasolle liikuttaessa, ne kohtaavat muita ilmiöitä ja rikastuvat oikeuden ulkopuolisilla tekijöillä (Tuori 2000, x). Tämä vastaa marxilaista ajatusta pinta- ja syvärakenteesta: taloudelliset mekanismit selittävät pintakerroksen mekanismeja, mutta eivät kaikkia tapahtumia, koska tapahtumat ovat eri mekanismien yhteisvaikutuksen tulosta (Collier 1994, 48). Siten kriittinen oikeuspositivismi perustuu ymmärrykseen modernin oikeuden sidonnaisuudesta yhteiskuntaan, politiikkaan ja arvoihin (Tuori 2000, 163). Tuorin keskeinen oletus on, että oikeus on positiivista: oikeus on tulosta ”tietoisesta inhimillisestä toiminnasta, inhimillisistä päätöksistä” (Tuori 2000, 5). Koska oikeus on toimijoiden luomaa, sitä voidaan myös alati muuttaa. Siten oikeusnormeilla ja niiden tulkinnalla on historiallisen materialismin hengessä myös historiallisia ulottuvuuksia. Kun moderni oikeus on toimijoiden luomaa ja siten muutettavissa olevaa, on se väistämättä myös historiallista, ja aikaan ja paikkaan sidottua. Oikeuden historiallisuus on myös kerrostunutta: syvärakenteen muutosvauhti on pintatason tapahtumia hitaampaa, ja syvärakenteen kehityskulut vaikuttavat pintatason ilmiöiden taustalla – eriaikaiset kehityskylt ovat siis myös samanaikaisia, ja yhdistyvät yhteiskunnallisissa ja oikeudellisissa käytännöissä (Tuori 2000, 163–164, 167)

3.2.1 Oikeuden pintataso ja oikeuskulttuuri

Tuorin (2000, 171) mukaan oikeusjärjestyksen ensimmäinen taso, oikeuden pintataso, syntyy lainsäätämisen, lainkäytön ja oikeustieteen tuloksena. Nämä oikeudelliset käytännöt synnyttävät lakeja ja muita säädöksiä, tuomioistuinten ratkaisuja ja oikeustieteen kannanottoja. Pintatason oikeus voi muuttua nopeasti, ja on muutettavissa jatkuvasti. Tuori (2000, 172) kutsuukin oikeuden pintatasoa ”myrskyisäksi”: oikeus on jatkuvassa liikkeessä, kun uutta, ristiriitaisakin materiaalia syntyy jatkuvasti. Oikeuden pintatasoa voidaan ajatella eri toimijoiden kilpailuareenana, jossa erilaiset valta-asemat ja pääomat tuottavat erilaisia julkilausumia, ja pyrkivät saavuttamaan monopolin. Lainsäätäjään, tuomareihin ja oikeustietelijöihin vaikuttamalla myös oikeuden ulkopuoliset, esimerkiksi taloudelliset toimijat, voivat vaikuttaa oikeusjärjestyksen sisältöön. (Tuori 2000, 173).

Oikeusjärjestys ei kuitenkaan tyhjene pelkästään oikeuden pintatason materiaaliin. Pintatason alla ovat oikeuden kerrostumat, oikeuskulttuuri ja oikeuden syvärakenne. Ne muuttuvat pintatasoa hitaammin ja vaikuttavat sen muutoksiin sekä asettamalla rajoituksia että luomalla edellytyksiä sen sisällölle (Tuori 2000, 163). Oikeuskulttuuri edustaa oikeuden muistia ja menneisyyttä (Tuori 2000, 180). Oikeuskulttuuri määrää muun muassa sen, miten oikeuslähteiden keskinäinen velvoittavuus ja painoarvo ratkaistaan (oikeuslähdeoppi), ja siihen kuuluu myös käsitteellisiä ja normatiivisia aineksia (yleiset opit) (Tuori 2000, 184). Eri oikeudenalojen yleiset opit, eli lainsäädännön pintatasolle usein kirjoittamattomat oikeudenalalla noudatettavat ratkaisua ja tulkintaa ohjaavat periaatteet ja sille keskeiset käsitteet, tekevät oikeusjärjestyksestä loogisesti ristiriidattoman ja sisäisesti johdonmukaisen kokonaisuuden. Kuten oikeuden pinnalla, myös oikeuskulttuurin tasolla käydään kamppailua oikeuskulttuurin ja siten lopulta oikeusjärjestyksen normatiivisesta sisällöstä: vaihtoehtoiset käsitteet ja yleiset opit ilmentävät vaihtoehtoisia yhteiskuntatieteellisiä näkemyksiä (Tuori 2000, 193).

3.2.2 Oikeuden syvärakenne ja normien sedimentaatio pintatasolta syvärakenteeseen

Oikeuden syvin taso, oikeuden syvärakenne, viittaa oikeuden ytimeen ja historialliseen jatkumoon. Vaikka kaksi oikeusjärjestystä eroaisi pintatasoltaan ja kulttuuriltaan merkittävästi toisistaan, niillä voi olla yhteinen ydin ja ”alitäjunta”. Tähän oikeuskulttuureille yhteiseen ytimeen tiivistyy ajatus modernista oikeudesta historiallisena oikeustyyppinä. Oikeuden syvärakenteen muutokset tapahtuvat hitaasti, pitkien kehityskulkujen myötä – mutta myös oikeuden syvärakenne voi muuttua ajassa ja paikassa. Oikeusjärjestys on sidoksissa yhteiskunnan moraalinormeihin ja arvoihin oikeuskulttuuriin ja oikeuden syvärakenteeseen historiallisen prosessin seurauksena kerrostuneissa periaatteissaan (Tuori 2000, 336). Kuten oikeuskulttuurista, myös oikeuden syvärakenteesta voidaan erottaa käsitteitä ja normatiivisia ainesosia. Nämä perustavanlaatuiset ainesosat toisaalta luovat ja mahdollistavat kunkin aikakauden oikeudellisen ajattelun, ja toisaalta asettavat sille rajat. Esimerkiksi oikeussubjektin käsite antaa oikeuskelpoisuuden vain tietyille yksiköille: luonnollisten henkilöiden lisäksi oikeushenkilöille, kuten yrityksille. Siten ilman syvärakenteen muutosta esimerkiksi luonnolla ei voi olla itsellään oikeuksia. Näin syvärakenteen peruskäsitteet ovat sidoksissa yhteiskunnan toiminnan perusrakenteisiin ja normatiivisiin valintoihin, ja vakiinnuttavat yhteiskunnalliseen ”maalaisjärkeen” tietyn tavan hahmottaa maailmaa. (Tuori 2000, 207–209, 223).

Syvärakenteen tarkastelu tuo oikeuden tasojen väliin erotteluihin myös uuden ulottuvuuden. Oikeuden pintataso paikantuu yleensä kansallisvaltion sisäiseen oikeusjärjestykseen (jonka osana ylikansallisia normeja tarkastellaan), oikeuskulttuuri on alueellista, ja vasta kansallisten oikeusjärjestysten syvärakenteiden väliset yhdentymät edustavat aitoa oikeuden globalisoitumista – toisin sanoen yhteistä oikeuden syvärakennetta. Syvärakenteen tasolla jaetut ainesosat yhdistävät kaikkia modernin oikeuden oikeuskulttuureita, roomalaisen oikeuden perintöä (Tuori 2000, 203–205, 213). Vastaavasti oikeuden globalisaatiota voi ajatella oikeuden syvärakenteen globalisaationa, sellaisen oikeutena, joka yhdistää eri oikeuskulttuureja ja -järjestyksiä. Näin ajatellen modernin oikeuden yhteys kansallisvaltion ei välttämättä ole modernin oikeuden ominaispiirre, vaan ainoastaan ”oikeuden pintatason historiallisesti kontingentti ominaisuus” (Tuori 2007, 309). Oikeusjärjestys ja etenkin oikeuden syvärakenne saavuttavat kulloisenkin muotonsa historiallisen sedimentaation ja konstituution kautta. Pintatason jatkuvat, samansuuntaiset muutokset, jotka syntyvät vallankäytölle avoimen inhimillisen toiminnan tuloksena, näkyvät lopulta syvärakenteessa, ja siten oikeuden ydinkään ei ole suljettu, vaan lopulta aina avoinna (Tuori 2000, 218–219). Pintatason oikeudelliset käytännöt, kuten lainsäätäminen, toisaalta uusintavat oikeuskulttuurin ja syvärakenteen sisältöä, mutta niitä tulkitessaan saattavat myös muuntaa näitä aineksia. Pintatason aineksen tulee siis vakiinnuttaa asemansa, jotta se voi edetä oikeuden syvemmillä tasoille. Siten pintatason oikeudelliset käytännöt konkretisoivat oikeuskulttuurin ja oikeuden syvärakenteen ainesta (Tuori 2000, 230). Toisaalta oikeuskulttuuri ja oikeuden syvärakenne mahdollistavat pintatason tapahtumia tarjoamalla ne käsitteelliset ja normatiiviset välineet, joita ilman esimerkiksi lainsäätäminen ei olisi mahdollista, toisaalta ne rajoittavat pintatason myrskyisyyttä määrätessään, millainen pintatason oikeus on normatiivisesti hyväksyttävää (Tuori 2000, 229, 263–264, 268, 297). Oikeuden sisäinen itserajoitus, normatiivinen sensuuri, on toteutettu eri oikeuskulttuureissa eri tavoin – vallanjaolla ja oikeusvaltiojärjestelyin, jotka oikeuden sisällä asettavat rajoja sille, millaiseksi oikeus ja sen tulkinta voivat muodostua. Näin oikeus pyrkii varmistamaan, ettei se voi kääntyä syvintä olemustaan vastaan. (Tuori 2000, 236, 257). (Tuori 2000, Oikeuden vuorovaikutussuhteet tekevät oikeusjärjestykseen sisäisiä sulkeutumia, mutta eivät yksioikoisesti määrää sen sisältöä (Tuori 2000, 231). Kerrostumisprosessi on avoinna myös muille historiassa risteäville kehityskuluille ja muutosvoimille.

Oikeusjärjestyksen sisällön osittaista sulkeutumista voi ajatella myös niin sanottuna ”demi-regularityna”. Demi-regularity on tietynasteinen säännönmukaisuus; esimerkiksi tietynlainen

ympäristö johtaa tekemään todennäköisemmin tietynlaisia päätöksiä (Naess 2019, 477). Avoimessakin järjestelmässä voi olla tietynasteista pitkäaikaista sulkeutuneisuutta, jonka aste voi vaihdella kausittain; ilman yhteiskunnallista järjestystä ja sääntöjä yhteiskunnallinen elämä ja politiikka ei olisi ylipäänsä mahdollista (Naess 2019, 478, 481). Siten oikeuden syvärakenne ei takaa tietynlaisia tuloksia oikeuden pintatasolla, mutta niiden ilmentymistä voi pitää todennäköisempänä kuin syvärakenteesta poikkeavia ilmentymiä. Samaa ajatusta ilmentää myös kulttuurin ajattelemisen mekanismina. Wendtin (1999, 186) mukaan kulttuuria voidaan pitää itsensä toteuttavana ennusteena: mekanismina, jossa toisistaan riippuvaiset toimijat ja rakenteet käyvät jatkuvaa kulttuuria uusintavaa prosessissa. Kulttuurilla on tapana uusintaa itsensä, ja juuri se on kulttuurin pohjimmainen olemus (Wendt 1999, 187). Saman kulttuurin toimijat luottavat toisten toimivan samoin kuin he itse, ja siten yhteiskunnallinen tila voi ”lukittautua” tietynlaiseen, myönteiseen tai kielteiseen kierteeseen, jaettuun alitajuntaan ja tietoisuuteen. Tämä jaettu alitajunta kohtaa kuitenkin aina myös vastusta, ja siten kulttuurikin on avoinna rakenteelliselle muutokselle (Wendt 1999, 188). Myös demokraattista rauhaa voi siten lähestyä mekanismin näkökulmasta, jossa demokratia ja rauha ovat osa kulttuuria, joka synnyttää itse itsensä.

3.2.3 Demokratia oikeuden syvärakenteessa: laaja oikeusvaltioperiaate

Tuorin mukaan kypsän modernin oikeuden tunnusmerkkinä on pidettävä ihmisoikeusperiaatteiden ja demokraattisen lainsäätämismenettelyn kerrostumista oikeuden normatiiviseen syvärakenteeseen (Tuori 2000, 211). Ihmisoikeuksia voidaan perustella moraalisesti, mutta vasta niiden todellinen kerrostuminen oikeuden syvärakenteeseen tekee niistä oikeuden välittömiä ja sovellettavia ainesosia (Tuori 2000, 221). Tuorin ajatus kehittyneestä modernista oikeudesta on siten eräänlainen ideaalityyppi tai utopia, jota tavoitella. Tässä ideaalityypissä demokratia ja ihmisoikeudet ovat koko oikeusjärjestyksen läpäisevä syvärakenteen perusnormisto, joka ulottaa vaikutuksena ei vain valtion ja kansalaisen väliseen suhteeseen vaan myös kansalaisten keskinäiseen vuorovaikutukseen. (Tuori 2000, 222). Ihanteellisessa oikeusvaltiossa intressiritiriitojen ja käytännöllisten tavoitteiden on alistuttava ihmisoikeusperiaatteiden normatiiviseen testiin, joka toteutuu oikeuden pintatason ilmiöistä käytävän vapaan ja tasa-arvoisen kansalaiskeskustelun kautta (Tuori 2000, 243, 300). Samalla ihmisoikeudet torjuvat ”arvojen tyranniaa”, koska toteutuessaan ne edistävät jokaisen mahdollisuutta hyvään, itse valittuun elämään – ulottamatta tätä suojaa kuitenkaan arvoihin tai valintoihin, jotka itse kiistävät nämä periaatteet (Tuori 2000, 259).

Oikeusjärjestyksen syvärakenteeseen vakiintunut laaja oikeusvaltioperiaate hahmotetaan tässä tutkielmassa demokratian ideaaliksi, jota vasten demokraattisen rauhan teorian käsitystä demokratiasta punnitaan. Tämän tutkielman puitteissa ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista syventyä oikeusvaltioteorian historiaan ja variaatioihin, joten painopiste on seuraavaksi laajan oikeusvaltioperiaatteen ja sen kolmen osatekijän normatiivisessa kuvaamisessa juuri tämän tutkielman kontekstissa.

Laaja oikeusvaltioperiaate koostuu ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion triangelistista. Laajan oikeusvaltion määritelmä löytyy muun muassa Euroopan Unionista tehdyn sopimuksen 2 artiklasta, jonka mukaan oikeusvaltio, demokratia ja ihmisoikeudet tulee nähdä tulkinnallisessa kolmiyhteydessä toisiinsa. Raitio on avannut laajaa oikeusvaltioperiaatetta esimerkin kautta: oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien muodostama triangeli soi vain, mikäli sen kaikki kolme kulmaa ja osa-aluetta ovat kunnossa (Raitio 2020, 60). Raitio (2017, 783) tarjoaa myös mahdollisen modernin demokratian määritelmän, joka havainnollistaa laajan oikeusvaltioperiaatteen ajatusta: “lainsäädäntömenettelystä on säädetty perustuslaissa, valta kuuluu kansalle ja oikeusvaltio varmistaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Aktiivinen kansalaisyhteiskunta kykenee kontrolloimaan valtiovaltaa”. Laajaa oikeusvaltioperiaatetta voi ajatella myös Kekkonen määrittelyn mukaisena oikeusvaltion ja demokratian tandemina, johon perus- ja ihmisoikeudet kuuluvat, ja jota toimiva markkinatalous täydentää. Toimivassa, demokraattisessa yhteiskunnassa kansalaisilla on tosiasialliset vaikuttamis- ja osallistumismahdollisuudet ja markkinatalous toimii osana laajaa oikeusvaltiota, taaten aidon mahdollisuuden sosiaaliseen nousuun ja hyvinvointiin (Kekkonen 2019, 6, 103). Jotta laajan oikeusvaltioperiaatteen sisältö tulisi konkreettisesti ilmi, kuvataan seuraavaksi lyhyesti sen osatekijät oikeusvaltio, demokratia ja ihmisoikeudet. Tämän jälkeen havainnollistetaan markkinatalouden roolia demokraattisessa yhteiskunnassa tarkastelemalla liberaalin maailmanjärjestelmän historiaa marxilaisen maailmanpolitiikan tutkimuksen havainnoista käsin.

Oikeusvaltio

Oikeusvaltion tarkka määritelmä ja asema oikeudellisen vallan ja sen pidäkkeiden välisen jännitteen ohjaamisessa on vaihdellut eri aikoina, ja oikeusvaltion käsite on saanut uutta ja vahvempaa sisältöä 1700-luvulta nykypäivään tultaessa. Liberalistinen oikeusvaltio syntyi Ranskan vallankumouksen jälkeen ja kehittyi reaktiona aiempien vuosisatojen mielivaltaista yksinvaltiutta vastaan. Valituksen ajan ajattelijat arvostelivat epätasa-arvoista sääty-yhteiskuntaa ja hallitsijoiden jakamatonta, säätelemätöntä valtaa, painottaen kukin hieman eri seikkoja

(Kekkonen 2019, 21–22, 96). Oikeusvaltio ymmärretään nykyisinkin eri tavoin angloamerikkalaisessa common law-oikeuskulttuurissa (rule of law) ja mannereurooppalaisessa oikeusvaltioteoriassa. Angloamerikkalaisessa oikeusvaltiossa lakia ei ajatella demokraattisen lainsäätäjän tuottamana oikeuksia luovana oikeutena, vaan se nähdään enemmän jonakin, jolla vapautta rajoitetaan (Raitio 2017, 777). Sekä rule of law -doktriinia että oikeusvaltioteoriaa yhdistää kuitenkin ajatus yksilön vapaudesta, jota tulee suojata mielivaltaiselta, keskitetyltä vallalta. Angloamerikkalainen rule of law-käsitys painottaa tätä klassista näkemystä, oikeusvarmuutta ja parlamentarismia, ja on siten mannereurooppalaista, perustuslaillista oikeusvaltiota suppeampi (Tuori 2007, 224–225; Hallberg 2005, 2).

Laajassa mannereurooppalaisessa oikeusvaltiossa mielivaltaisen vallankäytön estäminen kulminoituu esimerkiksi ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä ja ihmisoikeuksien toteutumiseen hallintotoiminnassa, ei vain abstrakteissa julistuksissa (Tuori 2007, 226–227). Oikeusvaltion keskeisinä periaatteina voidaan pitää esimerkiksi yhteiskunnallisen vallan jakamista, laillisuusperiaatetta, yhdenvertaisuutta ja kansalaisten perusoikeuksia (Kekkonen 2019, 14). Siten oikeusvaltio asettaa oikeusjärjestykselle sekä muodollisia että sisällöllisiä vaatimuksia: hallinnon lainalaisuusperiaate vaatii, että kaikessa viranomaistoiminnassa on noudatettava lakia, jälkikäteiskontrolli toimii muutoksenhaun ja virkavastuun avulla, ja aineelliset säännökset asettavat harkintavallalle sisällölliset rajat (Tuori 2007, 233). Lisäksi sananvapaus mahdollistaa valtion ja viranomaisten julkisen arvioinnin. Valtiovallan käytön perustelu tulee kytkeä yhteiseen hyvään, jonka tarkka sisältö on avoinna julkiselle keskustelulle (Tuori 2007, 239).

Oikeus- ja valtiotieteilijä Pekka Hallberg (2005) on kuvannut laajaa oikeusvaltiota painottaen oikeusvaltion demokraattisia ja sosiaalisia ulottuvuuksia, jotka laajentavat oikeusvaltion käsitettä sen klassisesta, suppeasta merkityksestä. Hallbergin (2005, 4–5) mukaan oikeusvaltio tulee ymmärtää dynaamisena, yhteiskunnallisena rakenteena, joka koostuu neljästä osasta: vallankäytön laillisuusperiaatteesta, vallanjaosta, perus- ja ihmisoikeuksista ja yhteiskunnallisen järjestelmän toimivuudesta – eli kansalaisten osallistumisesta, järjestelmän legitimitetistä ja keskinäisestä luottamuksesta. Oikeusvaltio kuvastaa yhteistä sitoutumista yhteiskunnan kehittämiseen ja yhteisen sosiaalisen pääoman kasvattamiseen. Solidaarisuus, yhteisöllisyys, kansalaisyhteiskunta, sosiaalinen oikeudenmukaisuus ja yhteinen päämäärä ovat siten tärkeitä kestäväen oikeusvaltion tukipilareita (Hallberg 2005, 128). Toimiva oikeusvaltio on oleellinen osa yhteiskunnan kehitystä ja hyvinvointia, ja samalla erottamattomassa yhteydessä demokratiaan.

Demokratia

Demokratiaperiaate tarkoittaa, että valta kuuluu kansalle (Held 2006, 1). Siten demokraattisessa valtiossa kansa päättää, kuka heitä hallitsee ja miten. Demokratiassa ihmisillä on oikeuksia ja vapauksia edistää valitsemiaan poliittisia päämääriä yksilöinä ja yhdessä, ja mahdollisuus osallistua yleisiin, yhtäläisiin, vapaisiin ja vaalisalaisuuden suojaamiin vaaleihin. Demokratia ei kuitenkaan ole pelkästään poliittinen järjestelmä, vaan kansalaisyhteiskunnasta alkava prosessi. Demokratian ytimeen kuuluu vapaa tiedonvälitys, omantunnon ja mielipiteen vapaus ja todelliset osallistumismahdollisuudet. Siten minimalisten käsitys demokratiasta kansanvaltana ei ole riittävä, vaan demokratia tarvitsee toteutuakseen oikeusvaltion instituutioita ja perusoikeuksia (Hallberg 2005, 26–27).

Oikeusvaltiossa lailla on auktoriteettiasema, ja demokratia määrittää lain sisällön. Vain demokraattisesti asetettu oikeusvaltio voi olla todellinen oikeusvaltio, sillä demokratia varmistaa oikeuden legitimiuden, oikeuden sisällön määrittämisen kansalaisyhteiskunnan tahdonmuodostuksessa (Tuori, 2002, 107, 118). Oikeuden rajoittava valta perustuu julkiseen mielipiteeseen ja keskusteluun yhteisistä vakaumuksista: demokraattinen menettely tiivistää yleisen mielipiteen ja hyvän yhteiselon edellytykset, ja demokratia toimii vallan keskittymisen pidäkkeenä (Tuori 2007, 252). Demokraattisen oikeusvaltion ideaalimallissa yhteinen eettinen ja moraalinen järki kontrolloi lainsäätäjän valtaa, ja tuomioistuimet pitäytyvät lainsäätäjän määrittelemissä yhteiskuntapoliittisissa tavoitteissa (Tuori 2007, 272–273). Oikeuden pinnalla demokratia edellyttää Tuorin mukaan perustuslakia, jossa on säädetty kansalaisten perusoikeuksista ja vaaleihin nojautuvasta edustuselimestä, jolle lainsäädäntöpäätökset on pidätetty. Oikeuskulttuurin tasolla demokratia näyttäytyy perusoikeuksien ja demokratian toteutumista tukevinä oikeusperiaatteina. Oikeuden syvärakenteessa demokratia on kytköksissä lainsäädännön hyväksyttävyyteen avoimessa, vapaassa ja tasa-arvoisessa diskurssissa. Käytännössä tämä tarkoittaa perusoikeussuojaa, vallanjakoa, hallinnon lainalaisuutta ja ylipäättään valtion lakisidonnaisuutta, jotka ovat moraalisesti ja eettisesti normatiivisia periaatteita. Siten perusoikeudet ja demokratia kuuluvat yhteen, ja oikeusvaltio voi olla vain demokraattinen oikeusvaltio. (Tuori 2000, 252–254).

Tuorin tapaan myös Held (2006) korostaa demokratiaa alhaalta, kansalaisyhteiskunnasta nousevana ilmiönä. Demokraattisen autonomian periaate tarkoittaa Heldille (2006, 264), että yksilöiden tulisi olla vapaita ja tasa-arvoisia omaa elämäänsä ja sen ehtoja koskevassa

deliberaatiossa ja päätöksenteossa, kunhan eivät käytä tätä oikeuttaan muiden oikeuksien heikentämiseksi. Käytännössä demokraattinen autonomia toteutuu varmistamalla kaikille tasa-arvoiset ja inklusiiviset edellytykset tehokkaaseen ja valistuneeseen osallistumiseen ja päätöksenteon agendasta päättämiseen (Held 2006, 271). Demokratia on siten meta-arvo, joka mahdollistaa kilpailevien arvojen sovittamisen parhaalla ja oikeudenmukaisimmalla tavalla; politiikkaa ja valtaa on kaikkialla, joten myös demokratian tulee ulottua kaikille ihmiselämän osa-alueille (Held 2006, 261, 270).

Demokraattinen oikeusvaltio ei kuitenkaan typisty vain demokratian ja oikeusvaltion väliseen vuorovaikutukseen. Demokratia on osa poliittista kulttuuria, ja poliittisen päätöksenteon ohella se käsittää koko yhteiskunnan toiminnan. ”Demokratiaa ei pitäisi analysoida vain politiikan tasolla” (Hallberg 2005, 90), vaan sen sijaan ”demokratian saavuttaminen on pitkä prosessi, joka käsittää vaalit, oikeuskulttuurin luomisen ja oikeusvaltioperiaatteiden käyttöönoton. Luottamus...on demokraattisen päätöksentekojärjestelmän luonteenomainen piirre” (Hallberg 2005, 149). Myös Held painottaa, että todellinen demokratia vaatii toteutuakseen laajamittaisia perusoikeuksia, joiden toteutuminen ei jää vain periaatteen tasolle (Held 2006, 277).

Perus- ja ihmisoikeudet

Kansalliset perusoikeudet ja niiden vähimmäistason määrittävät ylikansalliset ihmisoikeudet ovat laajan oikeusvaltioperiaatteen viimeinen, täydentävä osa. Perusoikeudet määrittelevät viime kädessä sallitun oikeudellisen sääntelyn rajat, lainsäätäjälle mahdollisen liikkuma-alan ja sen alueen, johon julkinen enemmistövalta ei voi puuttua (Tuori 2007, 246). Perus- ja ihmisoikeudet eivät modernissa oikeudessa ole ajasta ja paikasta riippumattomia luonnonoikeudellisia periaatteita, vaan eettinen valinta ja osa oikeuden itserajoitusta. Perus- ja ihmisoikeudet ilmenevät oikeuden pintatasolla valtiosäännössä ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, mutta niiden rajoittava vaikutus toteutuu vain, jos ne ovat läsnä oikeuden pinnanalaisissa kerrostumissa, osana oikeuden alitajuntaa. ”Perusoikeudet ovat demokratian välttämättömiä edellytyksiä...” (Tuori 2007, 256), koska vasta niiden yleisen hengen lävistäessä oikeusjärjestyksen pintatasolta ytimeen aito demokratia on mahdollinen.

Perus- ja ihmisoikeudet olivat alun perin julkiseen valtaan kohdistuvia aineellisia vapausoikeuksia, jotka vaikuttivat yksilön ja valtiovallan välisessä suhteessa yksilöä suojaavasti. Yhdysvaltojen ja Ranskan ensimmäiset perusoikeuksia sisältävät perustuslait ja Suomen vuoden 1919 hallitusmuoto ovat juuri tällaisia perinteisiä vapausoikeuksia sisältäviä perustuslakeja

(Hallberg 2011, 29–41). Myöhemmin perusoikeuksia on alettu ajattelemaan laajempina periaatenormeina, jotka ilmentävät oikeusjärjestyksen kautta välittyviä yhteiskunnan perustavia arvovatkaisuja (Tuori 2007, 256). Perus- ja ihmisoikeuksien eri sukupolvet edustavat osittain kilpailevia oikeuskäsityksiä. Ennen toista maailmansotaa perus- ja ihmisoikeudet ymmärrettiin lähinnä kansalais- ja poliittisiksi-oikeuksiksi (KP-oikeudet, esimerkiksi sananvapaus, kotirauha, oikeus elämään, yhdenvertaisuus lain edessä, omistusoikeus); taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien (TSS-oikeudet, esimerkiksi oikeus opetukseen, oikeus toimeentuloon, oikeus omaan kieleen) suoja on toisen maailmansodan jälkeinen ilmiö, eikä niiden painoarvo ole nykyisinkään yhtäläinen vapausoikeuksien kanssa kaikkialla maailmassa (Hallberg 2005, 12). Perusoikeuksien kolmanteen sukupolveen puolestaan kuuluu kollektiivisia oikeuksia, esimerkiksi alkuperäiskansojen oikeudet, oikeus rauhaan ja oikeus kehitykseen. (Hallberg 2011, 29–41). Erityisesti vanhemmat perustuslait sisältävät lähinnä vain vapausoikeuksia, ja muiden ihmisoikeuksien toteutuminen on kansainvälisen normiston varassa. KP- ja TSS-oikeuksien painotuksessa vallitsee siten samanlainen jakolinja kuin oikeusvaltiokäsityksessä: Yhdysvalloissa lockelaisen liberalismien perinne korostaa henkilökohtaista vapautta ja KP-oikeuksia, Euroopassa valtio yhteisen hyvän toteuttajana nostaa TSS-oikeudet KP-oikeuksien rinnalle (Hallberg 2005, 13). Ihmisoikeuksilla ei kuitenkaan ole minkäänlaista keskinäistä hierarkiaa, vaan kaikki oikeudet ovat sisällöllisesti yhtä tärkeitä ja tukevat toisiaan.³ Myös Held (2006, 277) toteaa, että sekä laajat kansalaisoikeudet että sosiaaliset ja taloudelliset oikeudet ovat demokratian olennainen osa, joka luo yhteiset raamit poliittiselle toiminnalle.

Oikeusteoreettisen tutkimuksen tärkein sanoma on, että on olennaista ymmärtää, että oikeuteen ja demokratiaan kuuluu syvempiäkin ulottuvuuksia kuin vain sen näkyvät osat, ja että juuri näitä syvempiä osia tarkastelemalla voidaan hahmottaa oikeusjärjestysten välisiä normatiivisia yhteyksiä globaalilla tasolla (Tuori 2000, 216). Lisäksi oikeusvaltio ja ihmisoikeudet tulee nähdä demokratian erottamattomina osina. Vasta tällöin voidaan puhua kattavasta demokraattisesta oikeusvaltiosta, joka tarkoittaa muodollisen lainalaisuuden ja demokratian lisäksi aineellisia perus- ja ihmisoikeuksia ja demokratiaa (Raitio 2020, 61–62). Kansainvälisesti oikeusvaltio ja demokratia ymmärretään usein huomattavasti suppeammin, painottaen muutoseikkoja ja valtion suvereniteettia sisällöllisten tai laadullisten, kansalaisyhteiskunnan tilaa koskevien seikkojen sijasta (Hallberg 2005, 24), minkä oletan näkyvän myös demokraattisen rauhan tutkimuksessa.

---

³ Tapauskohtaisissa perusoikeuksien kollisiotilanteissa joudutaan toki punnitsemaan eri oikeuksien painoarvoa ja tekemään ratkaisuja niiden keskinäisestä painotuksesta juuri kyseisessä tilanteessa.

Ennen analyysia tarkastellaan kuitenkin vielä marxilaisen maailmanpolitiikan tutkimuksen ajatuksia demokratian paikasta liberaalihegemonisessa maailmanjärjestelmässä. Rauhantutkimuksessa ja oikeusteoriassa demokratiaa tarkastellaan pääasiassa kansallisvaltion sisäisenä asiana, mutta marxilainen maailmanpolitiikan tutkimus nostaa demokratian systeemitasolle.

3.3 Marxilainen maailmanpolitiikan tutkimus

Useat DPT-tutkijat tarkastelevat demokraattista rauhaa valtioiden sisäisistä ominaisuuksista syntyvänä kansainvälisenä ilmiönä, mutta tämän second image -lähestymistavan voi kyseenalaistaa systeemitason (third image) analyysilla, kuten marxilaiset maailmanpolitiikan tutkijat tekevät. Marxilainen maailmanpolitiikan tutkimus painottaa rakenteiden ja prosessien merkitystä maailmanpolitiikassa. Marxistien mukaan maailmanpoliittisen järjestelmän syvärakenteet, erityisesti kapitalistinen globaali poliittinen talous, ja laajat historialliset prosessit selittävät maailmanpolitiikan pintatason tapahtumia (Linklater 2013, 113–115). Muutokset syvärakenteessa heijastuvat koko yhteiskuntaan ja vaikuttavat siihen, millaiseksi maailmanpolitiikan pintarakenteen, esimerkiksi poliittinen ja oikeusjärjestelmä, muodostuu. Marxilaisille tutkijoille sosiaalinen maailma on laajojen rakenteiden, prosessien ja verkostojen muodostama kokonaisuus, joten myös maailmanpolitiikkaa tulisi tutkia kokonaisvaltaisesta ja poikkitieteellisestä näkökulmasta. Vain tällöin tutkimuksen tavoitteena oleva maailman muuttaminen, emansipaatio ja oikeudenmukaisempi maailmanjärjestys voidaan saavuttaa (Hobden – Wyn Jones 2020, 118–119). Klassisen marxismin luokkataistelusta on siirrytty laajempaan epätasa-arvoa tuottavien rakenteiden analyysiin, ja taloudellisen globalisaation edetessä poliittista marxismia voidaan pitää ajankohtaisempuna kuin koskaan.

Tämän tutkielman kannalta olennaisinta marxilaisen maailmanpolitiikan tutkimuksen antia on sen esittämä analyysi liberaalista maailmanjärjestelmästä ja ajatus siitä, että pelkän maailmanpolitiikan pintarakenteen tarkastelu ei riitä. Stephen Gill, Immanuel Wallerstein ja Teivo Teivainen osoittavat, että demokratian paikka ja ulottuvuus maailmanpolitiikassa eivät ole automaatioita, vaan historiallisten kehityskulkujen ja kamppailujen tulosta, ja siten avoimia myös muutokselle. Kriittinen, marxilainen maailmanpolitiikan tutkimus laajentaa demokraattisen rauhan tutkimusprojektia liberaalidemokratioiden keskinäisten suhteiden analyysista kapitalistisen maailmanjärjestelmän rakenteisiin ja kysyy, miten liberalistinen systeemitaso muokkaa demokraattisen rauhan ilmiötä (Hobson 2011b, 1919).

3.3.1 Liberaali maailmanjärjestelmä

Maailmanjärjestelmäteoriassa analyysi keskittyy historialliseen maailmanjärjestelmään, paikkaan ja aikaan sidottuun instituutio- ja sääntöjärjestelmään, joka kattaa useita poliittisia ja kulttuurisia vyöhykkeitä (Wallerstein 2004, 17). Maailmanjärjestelmään kuuluu siten useita erillisiä poliittisia yksiköitä, jotka maailmanjärjestelmän rakenteet ja geokulttuuri sitovat yhteen. Wallersteinin perusajatuksen mukaan nykyisen maailmanjärjestelmän syvärakenne on luonteeltaan kapitalistinen, mikä tarkoittaa sitä, että aiemman työn tuloksena kasautunut varallisuus investoidaan siten, että pääoma uusintaa itse itsensä (Wallerstein 1987, 13–14; 2004, 23–24). Pääoman kasautumisen rakenteellinen logiikka tarkoittaa, että maailma jakautuu työnjaollisesti kolmeen epätasa-arvoiseen suhteeseen: voitolle jäävään keskustaan, tappiolliseen periferiaan ja näiden väliin jäävään semiperiferiaan (Wallerstein 1987, 28–30; 2004, 28). Ne tuotteet ja tuotantoresurssit, joista on eniten kilpailua ja joiden tuottavuus on siten heikoin, sijoittuvat ajan myötä periferiaan. Puolimonopolistisessa asemassa olevat resurssit ja tuotteet puolestaan sijoittuvat keskustaan, jonka vahvat valtiot kykenevät tukemaan monopolien syntymistä muun muassa verotuksella ja immateriaalioikeuksien suojalla (Wallerstein 2004, 28). Koska liikevoiton kerryttäminen tarkoittaa, että tuotteet tulee myydä kokonaiskustannuksia korkeammalla hinnalla, syntyy ristiriita: kehitys ei ole mahdollista kaikille maailmanjärjestelmän osille yhtä aikaa. Pääoman kerrytys vaatii hierarkkista järjestelmää, jossa ylijäämä jaetaan epätasa-arvoisesti, kun liikevoitto ja periferian helposti saatavilla olevan halvan työvoiman tuottamat lopputuotteet virtaavat periferiasta keskustaan. Samalla sosioekonominen polarisaatio lisääntyy niin tuloeroissa, elämänlaadussa kuin varallisuuden kasautumisessa, ja olemassa olevista eroista tulee pysyviä (Wallerstein 1995, 167; 1987, 28). Kapitalistinen maailmantalous piilottaa tämän rakenteellisen logiikan, koska kysyntään ja tarjontaan perustuva persoonaton, globaali taloudellinen toiminta ja itsenäisten kansallisvaltioiden politiikka ovat näennäisesti toisistaan erillään: talous on yksityistä ja politiikka julkista (Wallerstein 1987, 29).

Keskeinen osa kapitalistisen maailmanjärjestelmän toimintaa on sen hegemoninen ideologia tai geokulttuuri, liberalismi (Wallerstein 1995, 1). Wallerstein tarkoittaa geokulttuurilla perusarvoja ja -sääntöjä, jotka legitimoivat järjestelmän olemassaolon sekä tietoisesti että alitajuisesti, ja jotka ainakin suurin osa ihmisistä passiivisesti hyväksyy (Wallerstein 1995, 146–147). Wallersteinin ajatus nykyisen maailmanjärjestelmän liberalistisesta geokulttuurista sopii varsin hyvin yhteen

ajatuksen modernin oikeuden (liberaalista) syvärakenteesta kanssa.⁴ Tässä tutkielmassa tulkitsen näiden käsitteiden kuvaavan samaa asiaa hieman eri kantilta: geokulttuurin/oikeuden syvärakenteen aines legitimoii kunkin ajan maailmanjärjestelmän.

Liberalismin historia poliittisena aatteena on pitkä, ja sitä voidaan pitää vaikutusvaltaisimpana ja pisimpään suosionsa säilyttäneenä teoria- ja ideologiaperinteenä. Liberalismi syntyi halusta turvata yksilölle valtion ja kirkon vaikutuksesta vapaa yksityinen tila, kun vielä 1700-luvun Euroopassa valta oli keskittynyt monarkille, absoluuttiselle ja viimesijaiselle suvereenille, jonka valta oli jakamatonta (Held 2006, 56–57). Aikansa kuvana liberalismiin voidaan ajatella tarkoittaneen ”yksilönvapauden, omantunnonvapauden ja yhdenvertaisuuden puolustamista tyranniaa, absolutismia ja uskonnollista suvaitsemattomuutta vastaan” (Held 2006, 59). Vasta myöhemmin liberalismiin liitettiin laajempaan yksilönvapauteen kaikilla yhteiskunnan alueilla, ja liberalismiin eri variaatiot alkoivat tulkita yksilönvapautta eri tavoin. Nykyisin poliittisen liberalismiin kulmakivenä voidaan pitää vapautta, yksilön oikeuksia, demokratiaa, oikeusvaltiota ja valtio- ja muun vallan rajoittamista (Burchill, 2013, 57). Poliittisen liberalismiin ohella voidaan puhua myös taloudellisesta liberalismista. Usein nämä kaksi liberalismia sekoittuvat toisiinsa, ja alun perin taloudellinen liberalismi tähtäsikin juuri poliittisen liberalismiin periaatteiden soveltamiseen markkinoilla ja laajemmin taloudessa. Nykyisin taloudellisella liberalismilla tarkoitetaan kuitenkin yleensä talousteoreettisia suuntauksia, joiden mukaan markkinatalous ja vapaa, kapitalistinen talousjärjestelmä ovat paras tapa tuottaa hyvinvointia, organisoida tuotantoa ja jakaa resursseja tehokkaasti (Burchill, 2013, 57). 1980-luvun jälkeen vallalla on ollut niin sanottu uusliberalistinen suuntaus, joka korostaa markkinoiden vapautta, sääntelemättömyyttä, tuottavuutta ja luonnollista tehokkuutta. Vapaa kilpailu on uusliberalistien mukaan tehokkain tapa tuottaa hyvinvointia, joten valtion sääntelyä ja puuttumista talouden toimintaan tulee välttää (Burchill, 2013, 75–76). Globaalisti uusliberalismi tarkoittaa, ettei rajoituksia kaupankäyntiin tai pääomaliikkeisiin tulisi tehdä, vaan päämääränä on yhteinen globaali talous, jossa kansallisvaltioiden rooli on toissijainen (Barkawi 2006, 2). Nurinkurista on, että vapaan globaalin talouden ylläpito on poliittinen projekti, jonka toteuttaminen vaatii valtioiden aktiivista ja runsasta sääntelyä, jopa sota, ja joka voi myös levitessään tuottaa väkivaltaa (Barkawi 2006, 24).

Liberalismin geokulttuuri syntyi Ranskan vallankumouksessa vuonna 1789 ja perustuu erityisesti kahteen periaatteeseen: poliittisen muutoksen normalisuuteen ja kansansuvereniteettiin; toisin

---

⁴ Tuori ei käytä modernista oikeudesta nimitystä liberaali oikeus, vaan tämä on oma, marxilaisen maailmanpolitiikan tutkimuksen havaintoihin perustuva näkökantani.

sanoen siihen, että demokratia määrää politiikan suunnanvaihdokset (Wallerstein 2004, 60). Liberalismin geokulttuuri ei kuitenkaan ole säilynyt muuttumattomana koko parisatavuotista historiaansa. Teollista vallankumousta seuranneen työväenluokan poliittisen aktivoitumisen seurauksena liberalismi politisoitui, kun valtion roolista yhteiskunnallisena uudistajana tuli käytännössä tärkeä. Äänioikeuden saaminen ja hyvinvointivaltiolliset toimenpiteet saivat tavallisen kansan legitimoimaan liberaalit valtiot ja niiden varaan rakentuvan maailmanjärjestelmän, vaikka uudistuksia toteuttivat pääasiassa muut kuin varsinaiset liberaalipuolueet (1995, 97). Ensimmäisen maailmansodan jälkeen liberaalia yhteiskuntamallia, jossa kehitys ja tasa-arvo oli sidottu poliittisiin oikeuksiin, alettiin kampanjoida myös ydinmaiden ulkopuolelle. Maailmanjärjestelmän tasolla tämä tarkoitti valtioiden suvereniteettia, kansojen itsemääräämisoikeutta ja kansallista taloudellista kehitystä; työväenluokkien tyynnyttelystä siirryttiin globaalin etelän hillitsemiseen. Kun lupaukset tasa-arvoisesta kehityksestä eivät kuitenkaan pitäneet, liberaali konsensus purkautui vuonna 1968 ja aiemmin lähinnä kahtena liberalismin variaationa vaikuttaneet konservatiivi- ja sosiaaliliberalismi vahvistuivat itsenäisinä, radikaalimpina ideologioina (Wallerstein 1995, 104–105, 240). Sekä vasemmisto että oikeisto ovat tulleet 1970-luvun jälkeen näkyvimmiksi, samalla kun varsinainen liberalismi on kadonnut politiikasta (Wallerstein 2004, 85). Wallerstein kuvaa vuotta 1989 liberalismin sisäisen kriisin päätepisteeksi: liberalismi on menettänyt uskottavuutensa, kun lupaukset yhdenvertaisesta kehityksestä eivät ole toteutuneet (Wallerstein 1995, 106).

Liberalismin perintö on hegemonisesta asemastaan huolimatta ristiriitainen (Wallerstein 1995, 2). Liberalismi oli alun perin keskittie sosialismin ja konservatismiin välillä argumentoidessaan, että suvereenin kansan tekemien muutosten ja uudistusten tuli perustua rationaaliseen harkintaan. Ajan kuluessa sosialismi ja konservatismi siirtyivät kuitenkin lähemmäs liberalismia, ja itsenäinen liberalismi hiljalleen katosi ja sekoittui näihin kahteen muuhun ideologiaan: syntyi laajamittainen liberaali konsensus, geokulttuuri, jossa suurin osa eriävistäkin arvomaailmoista jakaa tietyt liberaalit perusolettamukset (Wallerstein 1995, 149, 237–239). Liberalismin alkuperäiset periaatteet, kansansuvereniteetti ja poliittisen muutoksen normi, ovat sisäisesti ristiriidassa kapitalistisen maailmanjärjestelmän muuttumattomuuden kanssa, ja vastustavat siten järjestelmää sisältäpäin (Wallerstein 1995, 147). Nykyisen maailmanjärjestyksen hallinnan voikin ajatella ilmentävän myös ns. uutta perustuslaillisuutta (new constitutionalism), liberaalin oikeusvaltion tietynlaista, globaalisti levitettävää muotoilua, jossa demokratia alistetaan voiton tavoittelulle (Gill 2008, 161, 168, 176). Uusi perustuslaillisuus viittaa oikeudellisiin keinoihin –

esimerkiksi tietynlaiseen tulkintaan sopimusvapaudesta, elinkeinovapaudesta ja omaisuuden suojasta – joilla illuusiota itseään sääntelevistä markkinoista ylläpidetään ja joilla talouden vapautta ja yksityistämistä ajetaan. Sen vastinparina toimii formaali demokratia, myönnytys, joka pyrkii uuden perustuslaillisuuden vastustuksen ja radikaalimpien demokraattisten voimien hillitsemiseen joitakin demokraattisia prosesseja edistämällä (Gill 2008, 163). Jotta tietyt politiikan alat, kuten talous, voidaan pitää demokraattisen päätöksenteon ulottumattomissa, kansalaisyhteiskunta tulee pitää tyytyväisenä ja voimaantuneena muissa asioissa (Gill 2008, 174). Yhdysvaltojen ulkopoliittikka vapaan talouden ja formaalien vaalien demokratian edistäjänä on esimerkillinen kuvaus tästä ilmiöstä (Gill 2008, 168). Yhdysvaltojen demokratiavienti keskittyykin yleensä formaaliin demokratiaan ja joihinkin perusvapauksiin ja samalla edistää mekanismeja, joilla talous erotetaan demokraattisesta hallinnasta (Teivainen 2002, 143).

3.3.2 Demokratia

Demokratia ja liberalismi ovat Wallersteinille monella tapaa vastavoimia ainakin käytännön historiaa tarkasteltaessa (1995, 39). Historiallisesti liberaali geokulttuuri on estänyt aidon demokratian toteutumisen, koska se on luvannut parempaa elämää vaalien perusteella: ”Liberalismin tarjoama lehmänkauppa oli, että äänioikeuden saaneet ihmiset hyväksyisivät, että äänioikeus vaaleissa edustaisi koko heidän poliittisia oikeuksiaan, ja että he siksi luopuisivat radikaalimmista ajatuksista kollektiiviseen päätöksentekoon osallistumiseen” (Wallerstein 1995, 132). Periaatteessa ihmisoikeudet kuuluvat liberalismissa kaikille, mutta kapitalistisen maailmanjärjestyksen todellisuudessa rajat, muuttoliikkeen sääntely ja kansalaisuus rajaavat oikeuksia. Järjestelmän sisällä on siten iso ristiriita, joka paljastui sodanjälkeisen materiaallisen hyvinvoinnin ajan päätyttyä, ja siksi järjestelmän legitimaatio murenee (Wallerstein 1995, 160–161). Pääoman vapaus ja sen demokraattinen kontrolli on uuden perustuslaillisuuden sisäinen ristiriita, jonka vuoksi järjestelmältä puuttuu laaja legitimitetti (Gill 2008, 165, 176). Liberaalissa ideologiassa valtion sijasta markkinat takaavat kehityksen ja hyvän elintason, mutta kapitalistisen maailmanjärjestelmän luonteesta ja logiikasta seuraa, etteivät markkinat voi taata tasa-arvoista kehitystä – vaan lähinnä polarisaatiota ja varallisuuseroja. (Wallerstein 1995, 63–64). Aito demokratia on kuitenkin mahdollista vain aidon kehityksen rinnalla (Wallerstein 1995, 64). Siten, jos nykyinen maailmanjärjestys ei mahdollista aitoa kehitystä, myöskään aito demokratisoituminen ei ole mahdollista.

Vaikka Wallerstein asettaa demokratian ja liberalismin pitkälti vastakkain ja myös Gill näkee nykymaailmanjärjestelmässä käytävän kamppailun sosialismin ja liberalismien välisenä, liberaalissa

oikeudessa on aineksia myös hyvään. Liberalismissa on aineksia uudenlaisen maailmanjärjestyksen perustaksi, mutta tiettyjen asioiden määrittäminen talouteen liittyviksi ja siten neutraaleiksi (ekonomismi) luo politiikan ja talouden välille jakolinjan, joka asettaa tietyt asiat demokraattisen päätöksenteon ulottumattomiin, vaikka demokratian pitäisi olla läsnä kaikkialla, myös maailmanpolitiikan eri osa-alueilla (Teivainen 2002, 6). Teivainen pitää huonona kehityskulkua, jossa taloudelliset oikeudet saavat koskemattoman aseman ja siten viedään demokratian ulkopuolelle, mutta sen sijaan demokratiaa suojaavien normien, kuten perus- ja ihmisoikeuksien, tuleekin olla enemmistövallan ulottumattomissa (Teivainen 2002, 16–18). Teivainen erottelee nyky-yhteiskunnista kaksi rinnakkaista, ristiriitaista kehityskulkua: toisaalta ekonomismin (constitutional politics of economism) ja toisaalta ihmisoikeuksien vahvistuvan aseman (human rights constitutionalism) ja toteaa, että osa liberaalista perinteestä, edellä kuvatuista kehityskuluista jälkimmäinen, tarjoaa mahdollisuuksia aitoon demokratian laajentamiseen, mutta hämmennys liberalismiin eri suuntauksista ja ristiriitaisesta perinnöstä on yleistä (Teivainen 2002, 28).

Demokratia tarkoittaa Teivaiselle (2002, 15) äänien yhtäläisyyttä instituutioissa ja prosesseissa, joilla on yhteiskunnallisia vaikutuksia. Demokratian keskeinen ajatus tiivistyy siten siihen, että demokratiassa on yhteiset säännöt haittaamista aiheuttavalle toiminnalle. Lisäksi demokratiassa yksilöillä on oikeuksia, joita enemmistö ei voi purkaa: yksilön oikeuksien rajoina voidaan pitää vasta muiden oikeuksien haittaamista. Teivainen määrittelee demokratiamallinsa demokraattiseksi liberalismiksi, mutta huomauttaa, että nimestään huolimatta ajatus eroaa historiassa liberaalidemokratioiksi kutsutuista valtioista, joissa talous on katsottu ei-haittaavaksi toiminnaksi, joka voidaan sulkea demokraattisen hallinnan ulkopuolelle. Tällaisen ekonomistisen liberalismiajattelun historiallinen synty ja yleismaallistuminen on ollut pitkä ja moninainen prosessi, joka on heijastellut kapitalistisen maailmanjärjestyksen laajentumista (Teivainen 2002, 24–25). Demokraattinen liberalismi on sen sijaan utopia demokraattisen enemmistövallan soveltamisesta kaikkeen muiden oikeuksia haittaavaan toimintaan, jossa yksilöiden oikeudet arvoerojen ratkaisijoina tasapainottavat tätä enemmistövaltaa. Demokraattinen liberalismi edellyttää demokratian palauttamista talouteen ja maailmanpolitiikan demokratisoimista, jotta myös ylikansallisia haittoja voidaan hallita demokraattisesti (2002, 184–185).

Teivainen (2002, 18–19) väittää, että erityisesti angloamerikkalaisessa demokratiakeskustelussa demokratia nähdään usein kapeana ja proseduraalisena instituutiona, jossa yhteiskunnallinen konteksti jää huomiotta. Myös politiikan ala nähdään kapeana, sillä talous jää sen ulkopuolelle,

samoin toiminnan ylikansalliset vaikutukset. Angloamerikkalaisen demokratiamallin keskeisin ongelma on Teivaisen mielestä sen määrittämän politiikan alan rajoittuneisuus eli talous/politiikka- ja sisäinen/ulkoisen-dikotomia, ei niinkään demokratian formaalius tai sääntöpainotteisuus, sillä demokratia tarvitsee sisällön ohella myös formaaleja sääntöjä (Teivainen 2002, 21). Uusliberalismin ongelma on siten ennen kaikkea sen ekonomismi ja demokratian loistaminen poissaolollaan, ei niinkään liberalismi (Teivainen 2002, 29).

3.4 Liberalismin kahdet kasvot maailmanpolitiikassa

Usein demokraattisen rauhan teoria on viitannut juuri liberaalidemokratioiden tai liberaalien valtioiden väliseen rauhaan, mutta se mitä, liberalismilla on kussakin tutkimuksessa tarkoitettu, ei aina ole ollut selkeää tai johdonmukaista, vaan liberalismiin historialliset ja aatteelliset variaatiot ovat sekoittuneet iloisesti. Mitä liberalismista ja sen perinnöstä tulisi siis nykypäivänä ajatella? Liberalismin perintö nykypäivänä on vähintäänkin hämmentävä, ja tämä näkyy myös maailmanpolitiikan tutkimuksessa. Toisille liberalismi on normatiivinen filosofinen projekti, toisille hegemoninen maailmanjärjestys, toisille kapitalismin ja imperialismin oikeuttava ideologia, toisille niiden rajoituksia perusteleva aate, toisille hyvinvointivaltion puolustaja ja toisille syy sen rajoittamiseen (Bell 2014, 683). Liberalismista on siten tullut länsimaisen poliittisen diskurssin metakategoria, jonka alla liberalismiin eri muodot haastavat toisiaan, ja jonka merkityksestä ei ole yksimielisyyttä (Bell 2014, 690). Liberalismia onkin kenties yhtenäisen ideologian sijaan helpompi ajatella aateperheenä, jonka eri variaatiot jakavat tiettyjä olettamuksia. Grayn mukaan liberalismiin eri suuntauksia yhdistää ajatus yksilön oikeuksien moraalista ensisijaisuudesta, ihmisten moraalista yhdenvertaisuudesta, ihmisyydestä kaikkia ihmisiä yhdistävänä tekijänä ja usko yhteiskunnan ja politiikan kehittämisen mahdollisuuteen (Gray 1986, x–xi). Eri liberalisteiksi itseään nimittäneet tutkijat ovat tehneet oman, omaan aikaansa sidotun tulkinnan siitä, mitä nämä liberalismiin keskeiset olettamukset tarkoittavat: ”Sekä ranskalainen että amerikkalainen liberaali ajattelu kohdistui ja pyrki joka hetkessä vastaamaan tiettyyn poliittisen järjestyksen kriisiin” (Gray 1986, 24).

Vaikka liberalismiin historia on ollut aikaan ja paikkaan sidottujen ajattelijoiden tuottamaa, liberalismi on aina pyrkinyt esiintymään yleismaailmallisena aatteena, jonka perusteluna on käytetty esimerkiksi luonnonoikeuksia, moraalista, utilitarismia ja oikeudenmukaisuutta (Gray 1986, 45–55). Jos liberalismiin ytimeksi hyväksytään Grayn kuvaamat neljä elementtiä, voidaan todeta, että liberalismiin ydin ei ota kantaa julkisen ja yksityisen jaotteluun, valtion rooliin taloudessa tai siihen, mitä vapaus tarkoittaa, vaan tietyt tutkijat ovat tehneet tämän oman aikansa

haasteisiin sidottuina. Liberalismin historia on ollut jatkuvaa uudelleen tulkintaa (Bell 2014, 705). Siten liberalismiin ja demokratian määritelmät edustavat aina tietyn historiallisen aikakauden näkemystä siitä, mitä demokratia ja liberalismi yhteiskunnallisina aatteina sisältävät (Barkawi – Laffey 2001, 13). Tekstien merkitys muuttuu ajassa, paikassa ja myöhempien tulkintojen myötä, joten eri aikakauden ajatusten soveltaminen sellaisenaan nykyajan haasteisiin on altista väärintymmärryksille (Nardin, 2013, 314–315). Myös demokraattisen oikeusvaltion periaatteet tulee tulkita kulloistenkin yhteiskunnallisten olojen mukaan uudestaan, ja oikeuden normatiivinen ydin on päättymätön projekti, joka tulee konkretisoida aina uudelleen historian eri vaiheissa (Tuori 2000, 130–131). Vaikka oikeusjärjestyksen syvärakenne muuttuu hitaasti, sekään ei ole muuttumaton, ja keskustelu kilpailevien rekonstruktioiden välillä muokkaa syvärakennetta. Samoista syvärakenteen elementeistä voi siten tehdä erilaisia painotuksia ja luoda erilaisia todellisuuksia (Tuori 2000, 311)

Syy liberalismiin ja sitä ilmentävän liberaalin oikeuden hämmentävään perintöön on se, että yksilönvapaus, yhdenvertaisuus ja muut liberalismiin keskeiset käsitteet mahdollistavat useita erilaisia tulkintoja omasta merkityksestään. Siksi liberalismi näyttää nykymaailmanpolitiikassa ja sen tutkimuksessa jopa ristiriitaisena käsitteenä. Liberalismin sisäinen jännite koskee erityisesti sitä, mitä vapaus tarkoittaa (Sørensen 2006, 258). Nimitän tässä tutkielmassa liberalismiin kahtia kasvoja poliittiseksi/demokraattiseksi ja taloudelliseksi/kapitalistiseksi liberalismiksi. Nämä liberalismiin variaatiot jakavat yhteisen liberaalin oikeuden syvärakenteen, mutta edustavat oikeuskulttuurin tasolla tapahtunutta eriytymistä angloamerikkalaiseksi ja eurooppalaiseksi/pohjoismaalaiseksi liberalismiksi. Jälkimmäinen, poliittisdemokraattinen liberalismi edustaa positiivista vapausajattelua, jossa TSS-oikeudet ovat samanarvoisia KP-oikeuksien kanssa, ja jossa julkisella vallalla on merkittävä rooli demokraattisen oikeusvaltion rakenteiden kehittäjänä. Angloamerikkalainen taloudelliskapitalistinen liberalismi puolestaan suhtautuu vapauteen negatiivisesti, korostaa KP-oikeuksia ja muodollista yhdenvertaisuutta, ja pitää julkisen ja yksityisen välistä erottelua tärkeänä. Voidaan väittää, että maailmanpolitiikassa hallitsee taloudelliskapitalistinen versio, ja poliittisen liberalismiin sosiaaliset tarkoitukset ovat jääneet toiseksi taloudelliselle uusliberalismille (Stephen 2017, 493). Vaikka yhdysvaltalainen versio liberalismista on globalisoitunut (Ikenberry 2011, 337), nämä kaksi versiota käyvät jatkuvaa keskinäistä kilpailua ja myös sekoittuvat. Oikeusvaltio, ihmisoikeudet, demokratia, vapaakauppa, taloudellinen kehitys ja muut globaalihallinnan keskeiset hyveet ilmentävät liberalismiin sisäistä ristiriitaa, ja tämä ristiriita näkyy käytännössä esimerkiksi Euroopan Unionin

perusarvoissa ja EU:n demokratiaviennissä, jota Milja Kurki kuvaa nimellä ”fuzzy liberalism” (ks. esim. Kurki 2013, 147, 168). Oikeusvaltion linkittäminen taloudelliseen kehitykseen nykymaailmassa johtaa kuitenkin siihen, että oikeusvaltio ja demokratia nähdään pääasiassa talouden tehokasta toimintaa tukevin instituutioina (Husa, 2018, 50–51). Samalla oikeusvaltion merkitys tyipistyy tehokkaan ja ennakoitavan taloudellisen toiminnan takaavaksi hyväksi hallinnoksi, ja kehitys tyipistyy taloudelliseksi toiminnaksi. Poliittisen ja taloudellisen liberalismien välinen kamppailu on maailmanpolitiikassa ilmeistä. Nykyisen maailmanjärjestelmän tilalle tarvitaan uusi utopistinen visio vapaudesta, todellisesta demokratiasta ja tasa-arvosta; liberaalin ideologian todellisesta merkityksestä ja ihmisoikeuksien todellisesta toteutumisesta yhdenvertaisesti (Wallerstein 1995, 144, 250, 270).

Poliittisdemokraattinen ja taloudelliskapitalistinen liberalismi kuvastavat kahta rinnakkaista maailmanhistoriallista ja aatteellista kehityskulkua, demokratisoitumista ja talouden globalisoitumista, joiden ristiriitaisuus ilmenee liberaalin maailmanjärjestyksen kriisiytymisenä. Oma kysymyksensä on, voiko taloudelliskapitalistista liberalismia edes pitää liberalismina – taloudellinen ja poliittinen liberalismi tulisi mahdollisesti kokonaan erottaa toisistaan (Wallerstein 1995, 93). Vielä kylmän sodan aikaan liberaali maailmanjärjestys toimi samanlaisten valtioiden keskinäisenä turvallisuusyhteisönä, mutta kylmän sodan päättymistä seurannut nopea taloudellinen globalisoituminen ja sen aiheuttamat demokratioiden sisäiset ongelmat (varallisuuserot, rahoituskriisit, kasvun pysähtyminen, poliittinen polarisaatio) ovat heikentäneet liberaalin maailmanjärjestyksen rauhanomaisuutta ja demokratian legitimitettä (Ikenberry 2018, 10–20). ”Liberalismi näyttää läntisessä liberaalidemokraattisessa maailmassa enemmän uusliberalismilta – kehykseltä kansainvälisille pääomaliikkeille” (Ikenberry 2018, 21). Maailmanjärjestystä hallitseva taloudelliskapitalistinen liberalismien muoto on siten hukannut liberalismien sosiaalisen päämäärän, yhteiskunnallisen vapauden ja nousun, ja samalla tavoitteensa rauhasta (Ikenberry 2018, 21). Liberaalin järjestyksen kriisi ei kuitenkaan koske sen perimmäisiä arvoja, vaan ainoastaan näiden arvojen keskinäistä tärkeysjärjestystä ja Yhdysvaltojen roolia järjestyksen ylläpitäjänä (Ikenberry 2011, 334). Yhdysvaltojen uusliberalistinen visio liberalismista ei ole liberaalidemokraattisen projektin ytimessä länsimaiden ulkopuolella eikä edes suurimmassa osassa Eurooppaa, vaan liberalismien ydin on solidaarisempi (Ikenberry 2018, 23). Siten liberalismien painopiste maailmanpolitiikassa tulisi asettaa poliittiseen liberalismiin (Ikenberry 2011, 357, 359).

Väitän tässä tutkielmassa, että vain poliittisdemokraattista liberalismia voidaan nyky maailmassa pitää uskollisena liberalismiin perusajatukselle yhdenvertaisesta vapaudesta. Angloamerikkalainen, lockelainen ja nykyisin hallitseva taloudelliskapitalistinen liberalismiin muoto muodostui vasta 1900-luvun puolivälissä (Bell 2014, 693). Luonnonoikeuksia ja rationalismia painottavaa Lockeä ei Bellin mukaan omalla aikanaan tai vielä 1800-luvulla pidetty liberalistina, vaan Lockesta tuli liberalisti vasta 1930-1950-luvulla tapahtuneen uuden tulkinnan myötä, kun liberalismi ja demokratia yhdistettiin käsitteellisesti vastustamaan totalitarismia maailmansotien välissä (Bell 2014, 695, 698, 704). Tällainen aatehistorian uusi tulkinta ja strateginen käyttö 1960-luvulla Yhdysvalloissa loi historian tulkinnan, jossa Yhdysvaltojen, Iso-Britannian ja Länsi-Euroopan historia nähdään yhtenäisenä (Bell 2014, 705). Todellisuudessa liberalismi syntyi vasta Ranskan vallankumouksen aikoihin, ja mannereurooppalainen vallankumouksellinen liberalismi painottaa luonnonoikeuksien ja rationalismin sijasta sosiaalista yhdenvertaisuutta ja demokratiaa (Bell 2014, 694). Liberalismin sanomaa tulisikin siten tarkastella ensi sijassa sen historiallisessa kontekstissa eli aatteena, joka nousi konservatismiin ja etuoikeuksien vastustamisesta Ranskan vallankumouksessa (Wallerstein 1995, 93).

4 Menetelmä ja aineisto

4.1 Aineiston esittely

Tutkielman aineisto koostuu kuudesta valikoidusta demokraattisen rauhan tutkimuksesta vuosilta 1983–2019. Koska maisterintutkielman puitteissa ei ole mahdollista tarkastella koko demokraattisen rauhan tutkimustraditiota, mukaan on pyritty sisällyttämään keskeisin demokraattisen rauhan tutkimus, eli niin sanotut demokraattisen rauhan klassikkoteokset, joita lähes jokaisessa uudemmassa aihepiiriä käsittelevässä artikkelissa siteerataan. Michale Doyle (1983), Bruce Russett (1993) ja John M. Owen (1994) ovat tällaisia klassikkotutkijoita. Lisäksi mukana on uudempaa, moniulotteisempaa demokraattisen rauhan tutkimusta, jotta analyysi antaisi mahdollisimman ajankohtaisen kuvan demokraattisen rauhan tutkimuksen nykytilasta. Uudemmassa DRT-tutkimuksesta on valittu tähän tutkielmaan Michael Poznaskyn (2015), Seung-Whan Choin (2011) ja Mariya Omelicheva ja Britnee Carterin (2019) artikkelit. Toteutin analyysin käymällä aineiston systemaattisesti läpi tutkimuskysymyksen – mitä demokratialla on demokraattisen rauhan teoriassa tarkoitettu – ohjaamana. Tarkastelin demokraattisen rauhan teorian demokratiakäsitystä kriittisesti ikään hermeneuttisen käsite- tai diskurssianalyysin hengessä, ennen kaikkea tutkielman hypoteesiin (demokraattisen rauhan teoria on keskittynyt demokratian pintatasoon) peilaten. Lisäksi pyrin havaitsemaan, miten yhdysvaltalaisen

tutkijoiden käsitykset liberalismista ja demokratiasta asettuvat suhteessa liberalismiin ja liberaalin oikeuden ristiriitoihin.

Kaikki analysoimani artikkelit ovat yhdysvaltalaisen yliopistotutkijoiden kirjoittamia. Michael Doylen kaksiosainen *Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs* (1983) oli ensimmäinen maailmanpolitiikan tutkijoiden laajamittaiseen tietoisuuteen noussut työ, joka käsitteli demokraattista rauhaa ja aloitti sitä koskevan tutkimuksen (Lynn-Jones 1996, xiv). Doyle puhuu liberaalista rauhasta demokraattisen sijaan, ja liittää liberaalidemokratian yhdeksi liberalismiin osatekijäksi. Bruce Russett kirjoitti teoksen *Grasping the Democratic Peace* vuonna 1993. Analysoin tutkielmassani teoksen lukuja 1 ja 2, jotka, kuten myös Doylen artikkeli, on luettu vuoden 1996 kokoelmateoksen painoksesta. Myös John M. Owenin artikkeli *How Liberalism Produces Democratic Peace* (1994) on luettu vuoden 1996 painoksesta. Doylen tapaan myös Owen väittää, että juuri liberalismi selittää demokraattista rauhaa. Seung-Whan Choin *The Democratic Peace through an Interaction of Domestic Institutions and Norms: Executive Constraints and Rule of Law* (2011) vaikuttaa ainakin otsikkotasolla painottavan sekä instituutioiden että normien, ja erityisesti oikeusvaltion, merkitystä demokratialle. Michael Poznansky puolestaan ottaa kantaa odotuksiin demokratian kestävydestä artikkelissaan *Stasis or Decay? Reconciling Covert War and the Democratic Peace* (2015), ja Mariya Omelichev ja Brittnee Carterin *Democratic or cultural peace? Examining the joint democratic peace proposition through the lens of shared emancipative values* (2019) painottaa jaetun, emansipatorisen arvomaailman merkitystä demokratialle.

4.2 Käsite- ja diskurssianalyysi

Vaikka en tässä teoreettisessa tutkielmassa tee varsinaista diskurssianalyysia, sovellan kuitenkin menetelmän perusidea aineistooni, ja siksi esittelen sen nyt lyhyesti. Käsitteille annetut merkitykset eli diskurssit rakentavat ja heijastavat yhteiskunnallista todellisuutta ja vaikuttavat siihen, millaista tulkintaa todellisuudesta pidetään oikeana ja hyväksyttävänä. Siksi sillä, millainen merkitys tietylle käsitteelle annetaan, on merkitystä (Kurki 2013, 111). Hermeneuttisessa käsiteanalyysissä annetaan erityistä painoarvoa tutkijoiden tarkasteltaville käsitteille antamalla merkityksillä (Kurki 2013, 109). Konsensus tietyn käsitteen sisällöstä voi tarkoittaa, että kyseinen tulkinta on saavuttanut hegemonisen aseman, joten diskurssit ilmentävät myös yhteiskunnallisia valtasuhteita (Kurki 2013, 112). Käsitteiden diskursiivisella analyysillä on myös käytännöllistä merkitystä, sillä se, millainen merkitys demokratialle annetaan, vaikuttaa siihen, millaista demokratiaa pyritään rakentamaan. Diskurssianalyysiin sisältyykin ajatus useiden rinnakkaisten, kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta, merkityksellisen toiminnan

kontekstisidonnaisuudesta ja kielenkäytön seurauksia tuottavasta luonteesta (Jokinen et. al. 2016, 26). Demokraattisen rauhan tutkimuksen diskursiivinen käsiteanalyysi paljastaa, millaisia merkityksiä tutkijat antavat demokratialle ja millaisia demokratiadiskurseja DRT tuottaa ja uusintaa.

Merkityssysteemi eli diskurssi voidaan määritellä ”verrattain eheäksi, säännönmukaisten merkityssuhteiden järjestelmäksi, joka rakentuu sosiaalisissa käytännöissä ja samalla rakentaa sosiaalista todellisuutta” (Jokinen et al. 2016, 34). Diskurssit eivät kumpua sattumanvaraisesti yksilöiden mielestä, vaan rakentuvat ja aktualisoituvat jatkuvasti uusiintuvissa sosiaalisissa käytännöissä. Siten merkityssysteemin sisällön lisäksi diskurssianalyysi kiinnittää huomiota erilaisten merkityskonstruktioiden näkyväksi tekemiseen ja eri diskurssien kytköksiin yhteiskunnalliseen valtaan (Jokinen et al. 2016, 35, 50). Diskurssianalyysissa valtaa tarkastellaan produktiivisena, sosiaalisiin käytäntöihin kietoutuneena ilmiönä: valtasuhteet rakentuvat ja saavat legitimitetin sosiaalisissa käytännöissä, joissa tietyt tiedot saavat totuuden aseman. Valtaanalyysiin keskittyvässä kriittisessä diskurssianalyysissa painotetaan erityisesti sitä, miten tietyistä diskursseista tulee hegemonisia, millaisia ideologisia seurauksia niiden käytöllä on, ja pohditaan niiden kyseenalaistamisen mahdollisuutta, sillä merkityksillä on välittömän käyttöyhteytensä lisäksi myös laajempia yhteiskunnallisia vaikutuksia (Jokinen et al., 2016, 57, 94). Diskurssien ideologiset seuraukset eivät välttämättä ole läsnä suoraan aineistossa, vaan niitä voi pikemminkin kuvata aineistoon liittyvän päättelyn tuloksiksi (Jokinen et al. 2016, 95). Ideologisten seurausten pohtiminen siis irtaantuu aineistosta, ja pohtii sen ja maailmanpolitiikan välistä yhteyttä.

Merkityksiin liittyvä valta on merkittävää ennen kaikkea siksi, että vahvassa asemassa olevat toimijat voivat rajoittaa diskurssin sisältöä ja siten muotoilla sen käsittämää todellisuutta ilman, että tätä vallankäyttöä tiedostetaan (Fairclough 1989, 46). Diskursseihin liittyvä valta on näkymätöntä, sillä naturalisoituneen diskurssin osat nähdään neutraalina maalaisjärkenä, jolloin niihin liittyviä oletuksia ei kyseenalaisteta (Fairclough 1989, 77, 84, 90–92). Siten kamppailu merkityksistä ja kielellisistä ilmaisuista on itse asiassa kamppailua ideologisesti erilaisten diskurssien välillä. Tutkijan oma roolia merkitysten ja maailmanpoliittisen todellisuuden rakentajana on tässä asetelmassa keskeinen. Tutkijan on väistämättä käytettävä sanoja, yhteistä kieltä ja tieteenalalla vakiintuneita merkityksiä, joten omaan tutkimukseen on osattava suhtautua reflektiivisesti. Diskurssianalyysi ei pyrikään puhtaaseen ja häiriötekijöistä vapaaseen tutkimusasetelmaan, koska tutkijan omien ennako-oletusten vaikutus tutkimukseen

tiedostetaan (Jokinen al., 2016). Tutkijan omat taustatiedot ja oletukset vaikuttavat väistämättä tulkintaan, ja siten useat erilaiset tulkinnat samoista teksteistä ovat mahdollisia.

4.3 Analyysin toteutus

Toteutin analyysin käymällä aineiston systemaattisesti läpi artikkeli kerrallaan. Etsin artikkeleista sekä eksplisiittisiä että implisiittisiä demokratian määritelmiä, ja lisäksi tarkastelin sitä, miten liberalismiin ja demokratian suhde ymmärretään. Analyysin ensimmäisessä osassa tutkimustulokset on jaoteltu kuuden alaotsikon alle tarkastelluista artikkeleista löytämäni demokratian merkitysten mukaan. Muodostin seuraavat otsikot, sillä käytyäni aineiston läpi, kuusi demokratian merkitystä erottuivat: demokratia itsestäänselvytenä, demokratia instituutiona, demokratia arvoina, demokratia liberalismina, demokratia yhdysvaltalaisena maailmankuvana ja demokratia kulttuurina. Analyysin aineistosta irtautuvassa pohdiskelevammassa osiossa pohditaan, mitä seurauksia näillä erilaisilla demokratiakäsityksillä on demokraattisen rauhan teorialle, maailmanpolitiikalle, liberaalin maailmanjärjestyksen tulevaisuudelle ja demokratian levittämiselle.

5 Analyysi: demokratian käsite demokraattisen rauhan teoriassa

5.1 Demokratia itsestäänselvytenä

Siitä huolimatta, että demokratia on demokraattisen rauhan teoriassa huomattavan keskeinen käsite, demokratian määritelmä jää osassa tarkastelluista demokraattisen rauhan tutkimuksia hieman yllättäenkin varsin häilyväksi. Omelicheva ja Carter (2019) eivät varsinaisesti lainkaan määrittele, mitä he demokratialla tarkoittavat, vaikka analyysissään erottavat demokratian itsenäiseksi muuttujakseen laajemmasta emansipatorisesta arvomaailmasta. Demokratian periaatteet ja instituutiot emansipatorisen arvomaailman tukipilareina jäävät epämääräiseksi, sillä ainoat tarjotut demokratian määritelmät ovat varsin ylimalkaisia viittauksia: ”konfliktien sovittelu demokraattisten instituutioiden tai normien avulla” (Omelicheva – Carter 2019, 8) ja ”formaalit toimeenpanovallan rajoitukset ja demokratian institutionaalinen tuki” (Omelicheva – Carter 2019, 13). Myöskään Poznansky (2015) ei suoraan määrittele käsitystään demokratiasta, vaikka paljastaakin sen epäsuorasti viitattaessaan useasti ”säännöllisiin vaaleihin” (Poznansky 2015, 819, 821). Tutkimuksista syntyy siten vaikutelma, että demokratiaa ei tarvitse erikseen määritellä, vaan kaikkien oletetaan tietävän, mitä sillä tarkoitetaan – demokratian merkitys on siis jollain tapaa itsestäänselvyys.

5.2 Demokratia instituutina

Aineistossa säännölliset ja kilpailulliset vaalit sekä edustuksellisen parlamentin vastuu kansalle ilmentävät demokratiaa instituutina. Viitatussa tarkemmin määrittelemättä jääviin demokraattisiin instituutioihin ja toimeenpanovallan rajoittamiseen osoituksena demokraattisuudesta, Omelicheva ja Carter (2019) vaikuttavat ymmärtävän demokratian implisiittisesti instituutioksi. Myös Poznanskyin demokratiakäsitys (2015) demokratiasta ”säännöllisinä vaaleina” (Poznansky 2015, 819, 821) viittaa demokratian pintatason instituutioon, eli vaaleihin. Vaali-instituutio on muutenkin Poznanskyin tutkimuksessa keskeinen: Poznansky puolustaa vaaleilla valittuihin kommunistisiin hallituksiin kohdistuneita Yhdysvaltojen interventioita demokraattisina, koska kommunistiset hallitukset väärinkäyttivät demokraattisia vaaleja vain purkaakseen demokratian. Poznanskyin esittelemän empiirisen kuvauksen kylmän sodan tapahtumista voi kuitenkin lukea myös toisin: heikkenevät tai epävakavat demokratiat eivät olleet demokratioita, koska niissä demokratia ei ollut vielä sementoitunut oikeusjärjestyksen syvärakenteeseen – ja tästä syystä niihin oli mahdollista hyökätä ilman, että demokraattisen rauhan teesi murentuu. Poznansky ei kuitenkaan tule tällaiseen johtopäätökseen, koska demokratia tarkoittaa hänelle pintatason instituutioita: esimerkiksi 1960-luvun Chile oli Poznanskylle vakaa demokratia (Poznansky 2015, 824).

Russett sitä vastoin määrittelee demokratiakäsityksensä selkeästi institutionaaliseksi. Moderni demokratia on Russettille valtio, jossa suurin osa kansalaisista saa äänestää, ja jossa eduskunta ja hallitus valitaan avoimilla vaaleilla tai jossa hallitus on vastuussa eduskunnalle (Russett 1996, 72–73). Vähintään kahden laillisesti rekisteröityneen puolueen tulee kilpailla vaaleissa, ja lisäksi demokratiaan kuuluu poliittista osallistumista tukevia kansalaisvapauksia, kuten sananvapaus. Keskeisintä on kuitenkin reilut, rehelliset, vapaat, säännölliset ja kilpailulliset vaalit, joissa käytännössä koko aikuisväestö saa äänestää. Kokoontumis-, ilmaisunvapaus ja muut kansalaisoikeudet ovat nimittäin Russettin mukaan tulleet tärkeäksi demokratian määritelmän osaksi vasta 1950-luvun jälkeen, eikä niistä nauttiminen aina korreloi demokraattisten instituutioiden eli vaalien olemassaolon kanssa:

”Tämän keskustelun tarkoituksia varten me emme käytä kansalaisvapauksia demokratian määrittelemiseen, ja jätämme myös taloudelliset vapaudet huomiotta. Vaikka taloudellisten vapauksien ja poliittisen vapauden välillä on luultavasti kausaalinen yhteys, niiden suhde on monimutkainen ja...en ota sitä määritelmän osaksi.” (Russett 1996, 73).

Pohjimmiltaan demokratia merkitsee Russetille siis vain yleisiä vaaleja, ei muuta. Samoin ihmisoikeudet ymmärretään vain demokratiaa ja vaaleihin osallistumista tukeviksi KP-oikeuksiksi. Tällaisen määritelmän valitessaan Russett välttyy ottamasta kantaa liberalismiin eri variaatioihin, mutta tutkimus jää samalla varsin irralliseksi maailmanpoliittisesta todellisuudesta.

Myös Doyle korostaa vaalien ja edustuksellisen hallinnon merkitystä. Doyle nimittäin kommentoi demokratian ajallisuutta ja toteaa, että edustuksellisen valtiohallinnon tulee olla ollut olemassa ainakin kolme vuotta, jotta demokratiaa voidaan pitää vakaana (Doyle 1996, 9). Myös Suomi on kyseisessä taulukossa merkitty liberaaliksi valtioksi vuodesta 1919 alkaen. Doylen näkemyksessä se, että Suomi oli tuolloin pintarakenteeltaan institutionaalinen demokratia, jonka parlamentti oli toiminnassa, riittää liberaalidemokratian statukseen, mutta Suomen 1920-luku ja sisällissodan jälkeiset poliittiset väkivaltaisuuDET pyyhkiytyvät tällaisessa demokratian määritelmässä pois. Vuosina 1900–1945 liberaalidemokratioita oli Doylen mukaan jo 29 (Doyle 1996, 7–9). Esimerkiksi Belgian, Alankomaiden, Ranskan, Norjan ja Tanskan aseman liberaaleina valtioina on kuitenkin merkitty päättyneen vuoteen 1940. Doyle ei avaa tätä valintaa mitenkään, mutta ilmeisesti liberaalidemokratian häviäminen näiden valtioiden kohdalla perustuu siihen, että ne olivat Saksan miehittämiä. Valinta kertoo, että demokratia on Doylelle pinnallinen rakenne, joka voidaan ottaa ja laittaa pois päältä nopeastikin: kyseiset valtiot ovat nimittäin palanneet Doylen taulukossa liberaalidemokratioiden joukkoon jälleen vuosina 1945 ja 1946. Voidaan myös pohtia, että on varsin kätevää demokraattisen rauhan teesin kannalta, että kyseisten demokratioiden demokraattisuus mystisesti lakkasi juuri toisen maailmansodan ajaksi.

Doyle tarkentaa vuoden 1983 demokratian määritelmäänsä vuonna 1996 ilmentyneessä lyhyessä artikkelissaan, jossa Doyle erottelee liberalismiin ja demokratian. Kaikki demokratiat (participatory politics) eivät täytä liberaalidemokratian kriteerejä, sillä kansanvalta ei välttämättä ole sidottu liberaaleihin periaatteisiin (Doyle 1996b, 367). Myös Owenin demokratianäkemys erottaa liberalismiin demokratiasta kansanvaltana, sillä Owenin mukaan parlamentaarinen kansanvalta eli säännöllisissä vaaleissa järjestävä yhteiskunta ilman liberaalia ideologiaa on mahdollinen (Owen 1996, 127–128). Kaikki demokratiat eivät siis ole liberaaleja, eivätkä kaikki liberaalit valtiot ole demokratioita (Owen 1996, 131). Myös se, että Owen pitää 1790-luvun Yhdysvaltoja liberaalidemokratiana rajatusta äänioikeudesta huolimatta, kertoo vapaiden vaalien tärkeydestä demokratian määritelmälle (Owen 1996, 134).

5.3 Demokratia arvoina tai normeina

Vaikka Russett määrittelee demokratian selkeästi instituutioksi, Russettin suhtautuminen demokratiaan ei kuitenkaan ole yksioikoisen selkeä. Russett nimittäin pitää demokraattisten normien tai arvojen, kuten pelkkää äänen yhtäläisyyttä laajemmin ymmärrettävän yhdenvertaisen ihmisarvon, vaikutusta rauhaan instituutioita merkittävämpänä:

”Normit saattavat itsessään olla tärkeämpiä kuin mikään tietty institutionaalinen rakenne (kaksi/monipuoluejärjestelmä, tasavaltainen/parlamentaarinen) tai formaali perustuslaillinen säännös. Jos instituutiot kehittyvät ennen normeja, niiden perusta on todennäköisesti heikompi.” (Russett 1996, 92).

Russettin näkemys heijastelee siten jossain määrin ajatusta demokratiasta jonakin pinnallista instituutiona syvempänä, ja sen normatiivisen perustan vakiintumisesta aikaa vievänä prosessina. Demokraattisten normien kypsyyks vaikuttaa niiden väkivaltaa estävään vaikutukseen:

”Hallitukset ja poliittiset instituutiot voivat muuttua nopeasti vallankumouksen jälkeen, mutta normien kehittyminen vie aikaa. Lait voivat muuttua normeja ilmentäviä käytäntöjä nopeammin. Formaalit normit...voi kirjoittaa perustuslakiin, mutta ne toteutuvat tehokkaasti vasta toistuvassa käytännössä...” (Russett 1996, 95).

Omelicheva ja Carter (2019) sen sijaan perustavat demokratioiden rauhanomaisuuden suoraan niiden jakamiin emansipatorisiin arvoihin, jotka ovat muuta kulttuurista samankaltaisuutta tai pelkkää kansanvaltaisuutta tärkeämpi rauhaa selittävä tekijä (Omelicheva – Carter 2019, 2, 4–5). Emansipatoriset arvot, kuten yksilön autonomia, mahdollisuuksien tasa-arvo, yksilöllisten valintojen kunnioittaminen ja mahdollisuus vaikuttaa yhteisön päätöksentekoon eivät suoraan tarkoita demokratiaa, mutta demokraattisia instituutioita ja normeja voi Omelichevan ja Carterin mukaan syntyä vain tällaiset arvot omaavassa yhteiskunnassa. Emansipatorisia arvoja käytetään demokratian määrittämiseen, koska ”kuten monet demokraattiset periaatteet, ne ovat valistusajan humanismin tulosta, ja tähtäävät demokratiaperiaatteiden tavoin eriävien mielipiteiden rauhanomaiseen ratkaisuun”. Emansipatoriset arvot eivät kuitenkaan ole synonyymi demokraattisille arvoille, vaan ne ovat sisällöltään laajempia ja sopivat yhteen monenlaisten aatteiden, ei pelkästään liberalismien, kanssa (Omelicheva – Carter 2019, 9). Käytännössä Omelicheva ja Carter kuitenkin käyttävät emansipatorisia arvoja demokratian

ilmentymänä ja siihen verrannollisena ilmiönä, ja myös perustavat tutkimuksensa tälle olettamukselle (Omelicheva – Carter 2019, 12).

5.4 Demokratia liberalismina

Doylelle demokratia on liberaalidemokratia, ja liberaalidemokratian keskeinen periaate on yksilönvapaus (Doyle 1996, 4–6). Yksilönvapaus puolestaan tarkoittaa Doylelle yksilöä moraalisena subjektina, jolla on oikeuksia. Yksilönvapauteen kuuluvat vapausoikeudet suojaavat yksilöä mielivaltaiselta vallankäytöltä, ja yksilönvapaudella on myös positiivinen puoli, mahdollisuuksien tasa-arvo esimerkiksi koulutuksessa ja terveydenhuollossa. Demokraattiset osallistumisoikeudet takaavat yksilönvapauden toteutumisen, sillä tällöin lainsäädäntö edustaa kansalaisten mielipidettä ja varmistaa, että moraaliset yksilöt säilyttävät vapautensa. Liberalismi ja demokratia kuuluvat Doylen visiossa siis erottamattomasti yhteen, ja vaikka konservatiivinen (*laissez faire*) ja sosiaalinen (*social welfare*) liberalismi (joista jälkimmäisessä valtiolla on merkittävä rooli) painottavat Doylen mukaan yksilönvapautta eri tavoin, niitä yhdistää kuitenkin sitoutuminen yhdenvertaisuuteen ja perusoikeuksiin, edustukselliseen demokratiaan, yksityisomistuksen suojaan ja kysynnän ja tarjonnan lakiin talouden ohjaajana (Doyle 1996, 4–6). Doyle ei siten erottele liberalismia taloudessa ja politiikassa, vaikka toteaaakin, että erilaiset sekataloudet ja painotuserot ovat mahdollisia.

Doyle ei itse erottele, kummasta määrittelemästään liberalismin variaatiosta artikkelissaan puhuu, vaan antaa olettaa, että liberalismien variaatioilla ei ole merkitystä demokraattisen rauhan kannalta. Doylen liberalismissa korostuu kuitenkin konservatiivinen (tai taloudelliskapitalistinen) versio. Doylen mukaan suhteelliset edut (*comparative advantage*) maailmankaupassa luovat rauhaa, samoin se, että globaalit markkinat poistavat valtioilta mahdollisuuden sisäiseen talouspolitiikkaan (Doyle 1996, 27). Doyle siis näkee tämän etuna, vaikka se, ettei talouspolitiikka ole demokraattisessa kontrollissa, on epädemokraattista. Doyle vaikuttaa myös ajattelevan, että maailmanjärjestelmän (epätasa-arvoinen) työnjako on jollain tapaa maailmankaupan luonnollinen ja toivottava lopputulos, vaikka esimerkiksi maailmanjärjestelmäteoria antaa aiheita päinvastaiseen johtopäätökseen. Doylen painotus paljastuu myös tämän suhtautumisessa globaaliin sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen. Doyle nimittäin kirjoittaa, että vain sosiaaliliberalistit joutuvat miettimään globaalin tulonjaon ja oikeudenmukaisuuden kysymyksiä (Doyle 1996, 44–45):

“Äärimmäisen epätasa-arvon poistamiseksi...sosiaaliliberalistit pitävät kehityksellistä, uudelleen jakavaa diktatuuria oikeutettuna tasamaan mahdollisuuksia ja tarpeellisena perustana oikeudenmukaiselle, liberaalille yhteiskunnalle”. (Doyle 1996, 45)

Valtion luoma tasa-arvo on siis tyranniaa eli vapauden vastaista Doylelle, ja liberaalidemokratia merkitsee päätöksenteon ja yksilön taloudellisen vapauden varmistamisen rakennetta.

Myös Owenille demokratia merkitsee liberaalidemokratiaa, mutta Owenin määritelmä eroaa Doylen määritelmästä. Liberaalidemokratia on Owenille valtio, jossa liberalismi on hallitseva, näkyvä ideologia, ja jossa kansalaiset voivat vaikuttaa sotaanlähtemispäätöksen tekoon (Owen 1996, 118). Owenin mukaan liberaalin ideologian läsnäolo ilmenee muun muassa todellisina, ei vain lakiin kirjattuina sananvapautena ja vaaleina (Owen 1996, 131). Muut merkit liberalismiin hallitsevasta asemasta voivat olla institutionaalisia (esim. yhdenvertaisuus lain edessä) tai epävirallisia, ”kuten henkilökohtaisen vapauden, itsesuojelun ja hyvinvoinnin vaatimusten korostuminen julkisessa keskustelussa” (Owen 1996, 131). Owenin mukaan liberalistiset normit ja arvot synnyttävät sekä liberalistisen ideologian että demokraattisia instituutioita, ja näiden kummankin yhteisvaikutusta tarvitaan rauhaan (Owen 1996, 122).

Toisin kuin Doylella, Owenin liberalismissa keskeinen käsite ei ole yksilönvapaus, vaan ”self-interest”. Liberaalidemokratian asukas on siten rationaalinen ihminen, joka haluaa turvaa ja hyvinvointia, ja tavoittelee omaa etuaan. Owen pitää väitettä yleismaailmallisena ja kosmopoliittisena: ”kaikki ihmiset jakavat perustavanlaatuisen intressin itsesuojeluun ja materiaaliseen hyvinvointiin” (Owen 1996, 122–123). Kyseisen lauseen alaviitteessä siteerataan Lockeja ja ajatusta jokaisen yksilön halusta turvata omaisuutensa (property), johon kuuluu elämä, vapaus ja omaisuus (life, liberty and estate). Owen vetää tästä johtopäätöksen, että ”kaikkien yksilöiden intressien välillä vallitsee siten harmonia” (Owen 1996, 123) ja:

”Tiivistettynä, liberalismiin tavoitteet ovat elämä ja omaisuus, ja sen välineet ovat vapaus ja suvaitsevaisuus”. (Owen 1996, 123)

Owenin tiivistyksessä omaisuus on nostettu omaksi päämääräkseen ja erotettu Locken määritelmästä, jossa omaisuus ei tarkoita vain omistettavaa materiaa, vaan myös vapautta ja elämää. Owenille vapaus ei ole päämäärä, vaan väline elämän ja omaisuuden suojelemiseen, joten Owenin liberalismia voi kuvata omaisuuden suoja ja oman edun tavoittelua korostavaksi liberalismiksi, joka ei näe eroavaisuuksia yksilöiden intressien välillä.

Vaikka Owen määrittelee liberaalidemokratian keskeiseksi piirteeksi oman edun tavoittelun, aiempien vuosisatojen tasavaltalaisuutta ja nykyajan edustuksellisia demokratioita yhdistää Owenin mukaan ennen kaikkea ajatus yksilönvapauden suojelemista mielivallalta. Owenin mukaan demokratian käsitteen sisällön historiallinen vaihtelu ei siten tee siitä täysin subjektiivista, ajasta riippuvaista käsitettä (Owen 1996, 126, 132). Kun Owen itse kuitenkin määrittelee liberalismiin oman edun tavoittelun, eikä vapauden kautta, vaikuttaa siltä, että Owen sekoittaa liberalismiin historian ja aatteen. Historiassa yksilönvapauden suojeleminen on Owenin mielestä ollut liberaalidemokratioita yhdistävä tekijä, mutta Owenin visiossa oman edun tavoittelu on liberalismiin keskeisin piirre.

Doyle ja Owenin liberalismiin vaikutus näkyy Omelichevan ja Carterin tutkimuksessa. Liberaalit periaatteet, kuten yksilön autonomia ja oman edun ja materiaalisen hyvinvoinnin tavoittelu, mainitaan demokraattisten normien perustana, ja Omelicheva ja Carter käyttävät kyseisessä kohdassa lähteinään Doylea ja Owenia (Omelicheva – Carter 2019, 6). Omelicheva ja Carter eivät suoraan kytke demokratian määritelmäänsä liberalismiin, vaan emansipatorisiin arvoihin, mutta nämä arvot kytetään samaan valistusajan liberaaliin perinteeseen kuin demokraattiset normitkin:

“Analyysimme tulokset tukevat kahta aiemman demokraattisen rauhan tutkimuksen johtopäätöstä: ensinnäkin liberaalin ideologian ja kulttuurin merkitystä demokratioiden väliselle rauhalle...”(Omelicheva – Carter 2019, 17).

Omelicheva ja Carter erottavat emansipatorisista arvoista kaksi suuntausta, yksilöllistä valinnanvapautta korostavan suuntauksen, ja tasa-arvoisen suuntauksen, joka korostaa vapauksien ja valintojen yhdenvertaista toteuttamista ja erilaisten valintojen suvaitsemista (Omelicheva – Carter 2019, 7). Kuten Doyle, myöskään Omelicheva ja Carter eivät kuitenkaan avaa tätä eroa tai sen merkitystä rauhalle enempää. Omelichevan ja Carterin käyttämä emansipatoristen arvojen mittari (2019, 10) painottaa kuitenkin varsin konservatiivista kuvaa yhdenvertaisuudesta: yksilön itsenäisyyden arvostaminen, avioeron, abortin ja homoseksuaalisuuden hyväksyntä, suhtautuminen naisten ja miesten väliseen tasa-arvoon, ja suhtautuminen sananvapauteen ja yhteiskunnalliseen ja yhteisölliseen vaikuttamiseen olivat arvojen selvittämiseen käytettyjä mittareita. Siten yhdenvertaisuus typistyy lähinnä naisten oikeuksiin, ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen korostaa äänioikeuden ja sananvapauden merkitystä – muut syrjinnän muodot tai TSS-oikeuksien toteutuminen eivät näy mittareissa.

5.5 Demokratia yhdysvaltalaisena maailmankuvana

”Harva liberaali valtio on yhtä hegemonisesti liberaali kuin Yhdysvallat” (Doyle 1996, 48).

”Yhdysvallat – demokraattinen lähes millä tahansa nykypäivän mittarilla...” (Russett 1996, 73).

Sekä Doyle että Russett pitävät Yhdysvaltoja vähintään epäsuorasti demokratian mittapuuna. Doylen analyysissä Sveitsi, Ranska ja Yhdysvallat olivat liberaalidemokratioita jo 1700-luvun lopussa (Doyle 1996, 7), mutta esimerkiksi Levitsky ja Ziblatt (2018, 251) ovat todenneet, että Yhdysvallat demokratisoitui lopullisesti vasta vuoden 1965 Voting Rights Actin (joka kielsi rotuun perustuvan syrjinnän äänioikeudessa) myötä. Liberaalidemokratian määritelmän täyttääkseen valtiossa on tullut olla laaja miesten yleinen äänioikeus (ainakin 30 % miehistä) tai äänioikeuden saamisen on tullut olla avoinna asukkaille, esimerkiksi veronmaksajille tai talonpojille. Naisten äänioikeus on huomioitu siitä sukupolvesta lähtien, jolloin sitä alettiin vaatia (Doyle 1996, 9). Doylen demokratia on siis omistavan luokan valkoisten miesten yksilönvapautta, jossa taloudellisten oikeuksien suoja ja vaaleilla valittavan parlamentin asema korostuu. Naisten oikeudet otetaan huomioon vasta, kun niitä osataan vaatia, ja mustien tai muiden ryhmien oikeuksia Doyle ei edes mainitse. Kun Yhdysvallat esitetään muuttumattoman liberaalidemokratiana 1700-luvulta nykypäivään, maan rasistinen historia pyyhkiytyy kokonaan pois.

Myös Russett tiedostaa demokratian käsitteen aikasidonnaisuuden, mutta ei Doylen tapaan kyseenalaista muinaisten demokratioiden asemaa demokratioina tai pohdi, onko järkevää ajatella niiden edustavan demokraattisen rauhan ilmiötä. Russett toteaa, että 1800-luvulla 10 % äänioikeus riittää demokratian asemaan, mutta nykypäivänä vaaditaan lähes 100 %:a (Russett 1996, 73). Samoin se, että aiemmin puolet kansasta (naiset) ei saanut äänestää, ei vaikuta aiempien vuosisatojen demokratioiden demokraattisuuteen, koska niiden demokraattisuutta verrataan kyseisen ajan henkeen (Russett 1996, 77). Yhdysvaltoja Russett pitää esimerkillisenä demokratiana. Omaan valtioon vertaaminen on toki luonnollista, mutta se pitäisi tiedostaa; nyt artikkelista saa sen kuvan, että siinä käsiteltäisiin demokratiaa objektiivisesti yleismaailmallisena ilmiönä, vaikka demokratian mittapuuna käytetään epäsuorasti Yhdysvaltoja.

Myös Owen analysoi artikkelissaan varsin vanhoja tapauksia, eli demokratioiden välisiä sotia vuosilta 1796–1896. Nämä tapaukset on valittu muun muassa siksi, että vuotta 1945 edeltäviä tapauksia tarkastelemalla vältytään joutumasta tekemiseen kaksinapaisen maailmanjärjestyksen ja ydinaseiden kanssa, jotka kumpikin voisivat vaikuttaa tutkimustuloksiin (Owen 1996, 133).⁵ Tärkein tapausten valintaan vaikuttava syy on kuitenkin se, että kaikissa konflikteissa toisena osapuolena oli Yhdysvallat, jonka identiteetti on Owenin mukaan säilynyt muuttumattomana:

”Yhdysvallat on läpi historiansa ollut liberalismien hallitsema ja järjestänyt vapaita vaaleja” (Owen 1996, 133);

”Myöhäis-1790-luvun Yhdysvallat lasketaan liberaalidemokratiaksi. Vaikka äänioikeus oli useimmissa osavaltioissa rajattu valkoisille, omistavan luokan miehille, säännöllisistä vaaleista oli säädetty laissa, ja Republikaanien oppositio liittovaltion hallitukselle oli voimissaan” (Owen 1996, 134).

Kuten Doylekin kohdalla, Owenin argumentaatiosta saa sen kuvan, että Yhdysvaltojen demokratia olisi ollut valmis jo 200 vuotta sitten, ja että mitään suurempia muutoksia ei menneinä vuosisatoina ole tapahtunut. Siten Owenin liberaalidemokraattinen visio on Yhdysvaltojen esimerkkiä painottavana subjektiivinen kuvaus, joka esitetään objektiivisena. Muita liberaalidemokratioita tarkastellaan hyvinkin kriittisesti: esimerkiksi 1790-luvun Ranska ei liian voimakkaan toimeenpanovaltansa vuoksi ollut Owenin mielestä liberaalidemokratia, ja sama pätee vuoden 1812 Britanniaan, jonka vaalit eivät Owenin mielestä olleet aidosti kilpailulliset ja jonka kuninkaalla oli liikaa lainsäädännöllistä valtaa (Owen 1996, 134, 137).

Owenin teoriassa mielikuvilla on ratkaiseva rooli demokraattisen rauhan syntymisen kannalta. Mielikuvat ovat keskeisiä sen määrittämisessä, mikä valtio on liberaali ja valistunut, ja mikä taas vaarallinen ja ennalta-arvaamaton (Owen 1996, 125). Siten kaikki liberaalidemokratiat eivät välttämättä pidättäydy sodasta toistensa kanssa, vaan rauhanomaisuus vaatii samanlaista tulkintaa liberalismien sisällöstä (Owen 1996, 131–132):

---

⁵ Tämä huomio on itsessään kiinnostava analyysin kohde, mutta irtautuu demokratian käsitteen tarkastelusta. Vaikka demokraattisen rauhan kausaalisen mekanismin arviointi ei ole tämän tutkielman varsinainen aihe, voidaan pohtia, kuinka paljon näin vanhat tapaukset todella antavat osviittaa demokraattisen rauhan ymmärtämiseen nykypäivänä. Mikäli kaksinapaisen maailmanjärjestyksen ja ydinaseiden oletetaan vaikuttavan tutkimustuloksiin, niiden olisi syytä olla analyysissä mukana, sillä kenties ne ovat avain koko ilmiön ymmärtämiseen – tai vaihtoehtoisesti analyysi tulisi kohdistaa sellaisiin demokratioihin, jotka eivät omista ydinaseita ja jotka eivät ole kaksinapaisen maailmanjärjestyksen keskiössä.

”Kun liberalistit havaitsevat ulkovallan liberalisoituvan heidän omalla mittapuullaan, he odottavat suhteiden olevan rauhanomaiset” (Owen 1996, 132).

Jos rauhan tae on siten lopulta se, että valtioilla on yhtäläinen käsitys siitä, mitä liberalismi tarkoittaa, varsinaisen demokratian rooli teoriassa painuu taka-alalle, ja subjektiiviset erot demokratioiden välillä oikeuttavat erilaisen politiikan niitä kohtaan. Demokraattisesta rauhasta tulee tällöin selektiivinen illuusio, jota ei selitä demokratia itsessään, vaan se, millaisen identiteetin Yhdysvallat antaa toisille valtioille. Jos valtion käsitys liberalismista vastaa Yhdysvaltojen käsitystä liberalismista, voidaan odottaa rauhanomaisia suhteita; muussa tapauksessa oman edun tavoittelu voi oikeuttaa liberalismien levittämiseen väkivallalla. Poznansky (2015) logiikka etenee juuri näin. Poznansky (2015, 817) mukaan suuri osa demokraattisen rauhan tutkimuksesta olettaa, että demokratia on valtion pysyvä ominaisuus. Poznansky kiistää tämän näkemyksen väittämällä, että jos valtion demokratia on vaarassa hävitä, demokraattisen rauhan teesi ei enää päde (Poznanskyllle tämä ei kuitenkaan ole osoitus DRT:n heikkoudesta – päinvastoin). Valtion demokratian ollessa uhattuna toiset demokratiat voivat nimittäin turvautua voimankäyttöön demokratian pelastamiseksi, eli heikkenevää demokratiaa kohdellaan jo ei-demokratiana (Poznansky 2015, 815, 817). Poznansky mukaan Yhdysvallat piti kommunismia geopolittisena ja demokraattisena uhkana kylmän sodan aikana, ja Poznansky hyväksyy väitteen kommunismin epädemokraattisesta olemuksesta demokraattisten vaalien väärinkäyttäjänä. Siten demokratia on Poznanskyllle vaali-instituution ohella antikommunismia: demokraattisilla rakenteilla, kuten vaaleilla ei ole väliä, jos hallinto on kommunistista ja uhkaa Yhdysvaltojen maailmankuvaa (Poznansky 2015, 819). Vakaa demokratia merkitsee Poznanskyllle valtiota, joka ei huojuta olemassa olevaa maailmanjärjestystä.

Poznansky empirisen kuvauksen kylmän sodan tapahtumista voi kuitenkin lukea myös toisin: heikkenevät tai epävakavat (kommunistiset) demokratiat eivät olleet demokratioita, koska niissä demokratia ei ollut vielä sementoitunut oikeusjärjestyksen syvärakenteeseen – ja tästä syystä niihin oli mahdollista hyökätä ilman, että demokraattisen rauhan teesi murentuu. Poznansky ei kuitenkaan tule tällaiseen johtopäätökseen, koska demokratia tarkoittaa hänelle pintatason instituutioita: esimerkiksi 1960-luvun Chile oli Poznanskyllle vakaa demokratia (Poznansky 2015, 824).

5.6 Demokratiaa kulttuurina

Omelichevan ja Carterin artikkelissa viitataan demokratiaan myös emansipatorisia arvoja laajempina jaettuna arvomaailmana, eli kulttuurina. Kulttuuri tarkoittaa Omelichevalle ja Carterille jaettuja merkityksiä, arvoja, normeja ja uskomuksia, jotka luovat suuntaa ja järjestystä yhteiskunnassa (Omelicheva – Carter 2019, 9). Kulttuuri vaikuttaa poliittisen järjestyksen luonteeseen toimimalla viestinnän ja jaettujen merkitysten kehikkona, motivaation lähteenä ja myös toiseuttamisen keinona. Rauhan kannalta juuri emansipatoriset arvot ovat Omelichevalle ja Carterille keskeisiä, mutta myös laajemmalla kulttuurisella samankaltaisuudella ja kansanvaltaisuudella on merkitystä (Omelicheva – Carter 2019, 4–5). Siten Omelichevan ja Carterin tutkimustulokset viittaavat siihen, että emansipatoriset arvot, samankaltainen kulttuuri ja demokratia vaikuttavat yhdessä jonkinlaisena jaettuna emansipatorisdemokraattisena, valistusajan humanismiin perustuvana kulttuurina. Omelicheva ja Carter eivät kuitenkaan eksplisiittisesti tee tällaista väitettä, vaan erottavat demokratian, kulttuurisen samankaltaisuuden ja emansipatoriset arvot analyysissään, vaikka voisivat myös suoraan väittää, että jaettu, emansipatorisdemokraattinen kulttuuri on se, mitä demokratialla tulisi tarkoittaa, ja mikä merkitsee myös rauhan kannalta. Loppupäätelmissään Omelicheva ja Carter (2019, 18) kuitenkin toteavat, että syvät kulttuuriset arvot tukevat ja muotoilevat poliittisia rakenteita, ja että merkityksellistä demokratiaa ei voi olla ilman emansipatorista arvopohjaa – mutta eivät kehittele ajatustaan pidemmälle.

Myös Owenin demokratiakäsityksessä on viitteitä ajatuksesta demokratiasta kulttuurina. Demokraattisen rauhan tutkimuksessa usein tehty rakenteiden ja normien välinen erottelu on Owenin mielestä vain analyttinen valinta, joka helpottaa tutkimusta (Owen 1996, 121). Owenille liberaalidemokratia on sekä instituutioita että normeja, mutta Owen ei ota kantaa siihen, kuinka syvälle näiden normien tulee ulottua. Toisaalta liberalismien aseman hallitsevana ideologiana voi tulkita tarkoittavan, että arvomaailman tulee olla varsin vakiintunut.

Choi (2011) sen sijaan määrittelee demokratian suoraan kulttuuriksi, joka käsittää sekä institutionaalisia että normatiivisia osia. Choi kritisoi instituutioihin keskittyvää demokraattisen rauhan tutkimusta ja toteaa, että tutkimuksessa tulisi kehittää ja käyttää uudenlaista demokratian määritelmää, joka käsittäisi sekä institutionaaliset ominaisuudet että kulttuuriset normit (Choi 2011, 275). Kulttuuri tarkoittaa Choille “sosiaalisesti jaettuja merkityksiä, jotka syntyvät sosiaalisessa kanssakäymisessä ja jotka ovat instituutioiden sisäänrakennettuja osia” (Choi 2011, 262). Demokratia tulee Choin mukaan ymmärtää kulttuuriksi, sillä on mahdollista, että

demokratian instituutiot ovat olemassa, mutta ilman normatiivista perustaa ne eivät toimi toivotulla tavalla; ja kääntäen, jos demokratian instituutiot ovat heikot, demokraattinen arvomaailma ei pääse täyteen potentiaaliinsa (Choi 2011, 256). Merkityksellistä demokratiaa ei voi olla ilman instituutioiden ja arvojen interaktiivista vaikutusta, ja Choi tulkitsee Kantin todelliseksi sanomaksi, että kumpaakin tarvitaan rauhaan (Choi 2011, 272). Osoituksena kypsästä demokraattisesta kulttuurista Choi pitää erityisesti toimeenpanovallan laajamittaisia rajoituksia, eli vallan kolmijakoa ja oppositiopuolueiden olemassaoloa, ja korkeatasoista oikeusvaltioperinnettä, joita ilman valtio ei ole konsolidoitunut demokratia (Choi 2011, 257, 259, 262). Choin logiikassa oikeusvaltio synnyttää demokraattisia normeja, kuten tottumuksen ratkaista erimielisyydet puolueettomasti ja rauhanomaisesti neuvotellen, ja demokraattisen oikeusvaltion kansalaiset ja johtajat hyväksyvät nämä oikeudenmukaisen yhteiselon normit legitimeiksi (Choi 2011, 258, 260):

“Liberaaleissa yhteiskunnissa vaikuttava demokraattista oikeusvaltiota painottava kulttuuri vaikuttaa poliittisten johtajien haluun seurata väkivallattomuuden ja yhteistyön normeja. Korkeatasoinen oikeusvaltioperinne tarkoittaa reilun ja puolueettoman oikeudellisen järjestelmän olemassaoloa ja sitä, että tavalliset ihmiset kunnioittavat oikeusjärjestystä.” (Choi 2011, 260).

Choin demokratiakäsityksestä paistaa siis ajatus normien sisäistämisestä ja kunnioittamisesta legitimeinä keskeisenä demokraattisen kulttuurin syntymisen kannalta. Demokraattisessa oikeusvaltiossa perustuslailliset rajoitteet, sanktiot ja vallanjako pakottavat neuvottelemaan, ja politiikka ei ole kilpailua vaan tasapainoa etsivää yhteistyötä, jossa ”häviäjätkin” hyväksyvät pelin säännöt (Choi 2011, 263)

5.7 Tulosten yhteenveto ja pohdintaa

Demokratian käsitteen eri merkitysten esiintymistä aineistossa voidaan havainnollistaa seuraavalla listauksella:

Demokratia itsestäänselvyytenä: Omelicheva – Carter, Poznansky

Demokratia instituutiona: Omelicheva – Carter, Poznansky, Russett, Doyle, Owen

Demokratia arvoina: Russett, Omelicheva – Carter

Demokratia liberalismina: Doyle, Owen, Omelicheva – Carter

Demokratia yhdysvaltalaisen maailmankuvana: Poznansky, Doyle, Russett, Owen

Demokratia kulttuurina: Choi, Omelicheva – Carter

Yleisin löydetty merkitys oli siten demokratia instituutiona, joka löytyi kaikista tarkastelluista tutkimuksista – myös Choilta, vaikka Choin nimenomaisesti instituutioiden ja normien yhteiseen kulttuuriin perustuvaa käsitystä ei tässä kohtaa analysoidukaan. Institutionaalisen määritelmän yleisyys voi kuvata halua puhtaaseen ja neutraaliin tutkimukseen, sillä erityisesti helposti havaittavan vaali-instituution rooli korostui. Seuraavaksi yleisin merkitys oli demokratia yhdysvaltalaisena maailmankuvana, ja sen jälkeen liberalismina. Liberaalia arvomaailmaa olisi voinut tarkastella myös yksinkertaisesti arvoina, mutta koin järkeväksi erottaa liberaalit arvot arvoista yleisemmin. Demokratia kulttuurina oli harvinaisin merkitys, sillä se löytyi suoraan vain Choin tutkimuksesta. Demokratian merkitys itsestäänselvytenä kahdessa tutkimuksessa on huomionarvoinen tulos, koska juuri demokratian käsite olisi tärkeä määrittellä demokraattisen rauhan tutkimuksessa kunnolla.

Analyysissa korostui tutkijoiden tarve erottaa demokratia vaaleina ja kansanvaltana laajemmasta demokraattisesta arvomaailmasta muun muassa sen empiirisen havainnon perusteella, että kaikki demokraatit (participatory politics) eivät kunnioita laajempaa demokraattista tai liberaalia arvomaailmaa. Tämä erottaminen johtaa siihen, ettei demokratiaa tarkastella kokonaisvaltaisesti ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion muodostamana kokonaisuutena, vaikka juuri laajan oikeusvaltioperiaatteen avulla voitaisiin paikantaa demokraattisia puutteita, jotka johtuvat siitä, etteivät kolmion kaikki kulmat ole kunnossa. On totta, että pelkkä kansanvalta ei riitä, mutta valittu ”aidon demokratian” määritelmä ainakin Doylella ja Owenilla korostaa kuitenkin tietynlaista yhdysvaltalaista näkemystä liberalismista sanomasta, joka ei tämän tutkielman mittapuulla vastaa sitä, mitä demokraatialla tulisi tarkoittaa. Samoin Russetin demokraatiämääritelmä, joka korostaa vaalien merkitystä näennäisen neutraalina tapana valita hallitsijat, jättää oikeastaan kaikki mahdolliset epätasa-arvoiset yhteiskunnan ja maailmanpolitiikan rakenteet huomioimatta. Toisaalta Russett määrittelee demokratian vaali-instituutioksi ja päätöksenteon välineeksi, mutta toisaalta kuitenkin pitää demokraattisia normeja ja vielä niiden riittävää vakiintumista instituutioita tärkeämpänä demokratian ja demokraattisen rauhan tekijänä. Miksi Russett ei siis suoraan yhdistä institutionaalista ja normatiivista näkemystä demokratian määritelmässään, kun kuitenkin kirjoittaa, että mallit eivät ole selkeästi erotettavissa ja instituutiot ovat riippuvaisia normeista (Russett 1996, 103)? Voi pohtia, onko instituutioihin

keskittymiseen päädytty siksi, että instituutioiden empiirinen tarkastelu on normien tutkimista helpompaa. Myös tutkimuksen teko on tällöin helpompaa: normien kansainvälinen vertailu on vaikeaa, ja vaatii perehtymistä vieraiden valtioiden oikeudelliseen ja poliittiseen järjestelmään ja niiden historiaan.

Jos demokratia ymmärretään pintatason instituutioksi, demokratisoituminen tarkoittaa demokraattisten valtion rakenteiden, kuten vallanjaon, luomista, ja demokratia on mahdollista viedä ulkopäin minkälaiseen tahansa yhteiskuntaan. Instituutioviestiin liittyy kuitenkin riskejä: siirteet eivät toimi samalla tavalla eri konteksteissa ja on naiivia ja imperialistista olettaa, että tietty malli voitaisiin siirtää sellaisenaan muualle (Husa 2018, 61). Lisäksi käytännön kokemus osoittaa, että liian nopeat vaalit voivat johtaa huonoon lopputulokseen (Stuenkel 2013, 343). Kun yhteiskunta käy läpi suuria arvomuutoksia, vanhat eliitit ja erilaiset ryhmittymät pyrkivät varmistamaan oman asemansa uudessa järjestyksessä (Mansfield – Snyder 1996, 302–303, 320). Siten demokratian pintatasoon keskittyminen ilman, että samalla pyritään luomaan demokraattista kulttuuria tai arvomaailmaa – esimerkiksi paikallisia muutostoimijoita tukemalla (Ish-Shalom 2006, 579) – johtaa luultavasti vain siihen, että äänestyspäätökset ja ehdolle asettumisen dynamiikka vahvistavat vanhoja valta-asemia ja vallan keskittymistä. Demokratian pinnalliset instituutiot ja poliittisten oikeuksien olemassaolo ei auta, jos yhteiskunnan syrjivät rakenteet säilyvät. Jos demokratia nähdään ennen kaikkea laillisesti yhdenvertaisten kansalaisten toteuttamana rationaalisen äänestystekona eikä laajempaa yhteiskunnalliseksi tilana, tunteet, kansalaisliikkeet, ruohonjuuritason toiminta ja yhteiskunnalliset epätasa-arvoisuudet jäävät näkymättömiin (Taylor 2014, 299, 302). Samoin demokratian tarkka suhde oikeusvaltioon ja ihmisoikeuksiin jää epäselväksi. Demokratia tarvitsee sisäisen vallankumouksen, ja vallankumous on onnistunut vasta, kun demokraattisen prosessin, ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion vallankäyttöä rajoittava vaikutus läpäisee yhteiskunnan (Tuori 2000, 250, 282). Kenties paras tapa tukea demokratisoitumista toisessa valtiossa onkin aito kansalaisyhteiskunnan tukeminen ja kouluttaminen – eli ihmisten voimaannuttaminen, jotta he voivat itse päättää oman demokratisoitumisensa sisällöstä ja ehdoista.⁶

Analyysi osoittaa, että demokratian käsite ymmärretään ainakin tähän tutkielmaan valitussa demokraattisen rauhan teoriassa hajanaisesti ja osittain myös ongelmallisesti. Tutkijoiden oman,

---

⁶ Carothersin (2009) väite siitä, että Yhdysvallat painottaa kapeaa, poliittisiin instituutioihin keskittyvää demokratiavientiä, ja Euroopan Unioni puolestaan laajempaa, kehityksellistä lähestymistapaa demokratiaan, sopii yhteen tämän tutkielman teoreettisen viitekehyksen ja tulosten kanssa.

eksplisiittisen määritelmän ja tutkimuksessa havaitun implisiittisten määritelmien välillä oli eroja, ja ainakin Doylen ja Owenin demokratiakäsitys edustaa yhdysvaltalaisista, taloudelliskapitalistista liberaalidemokratian mallia, joka puetaan universaalina liberalismiin ja demokratian asuun. Tämä ei sinänsä ole yllättävää, kun tutkijat ovat yhdysvaltalaisia. Tällaiseen demokratiadiskurssiin sisältyy kuitenkin myös ajatus demokratiasta jollain tapaa valmiina pakettina, vaikka todellisuudessa liberaalidemokratian edut on historiassa tarjottu vain rajatuille väestöosille, ja vielä nykyisinkään maailmassa ei ole yhtäkään täydellistä demokratiaa edes kansallisvaltion tasolla. Tuloksena on syvä ristiriita demokratian emansipatorisen ideaalin ja maailmanpolitiikan todellisten valtarakenteiden välillä (Hobson 2008, 95). Demokratia ei ole ikuinen ja valmis identiteetti, vaan demokraattista oikeusvaltiota rakennetaan jatkuvasti uudelleen, eivätkä nämä kehityskulut seuraa samoja uomia kaikkialla maailmassa eri aikoina, erilaisissa konteksteissa. Doylen demokratia on yhdysvaltalainen, taloudellista vapautta korostava liberaalidemokratia, jossa yhteiskunnallinen todellisuus jää KP-oikeuksien varjoon. Lisäksi vapaa maailmantalous on keskeinen osa Doylen liberaalidemokraattista visiota, vaikka se on ristiriidassa demokratian perusajatuksen kanssa.⁷ Doylen visiossa demokratia (ja rauha) vaikuttaakin kuuluvan vain tietyille ryhmille, niille, jotka ovat jo valmiiksi liberaaleja ja maailmanjärjestelmän wallersteinilaisessa ytimessä. Täten maailmanjärjestelmän status quo saa legitimaation Doylen analyysissa. Myös Owenin yleismaailmalliseksi väitetty käsitys oman edun tavoittelusta⁸ liberaalidemokratian perustana suojelee lähinnä niitä, joilla on jo valmiiksi jotain, mitä suojella. Jos demokraattisten instituutioiden tarkoitus on taata yksilöiden intressien harmonia ja kaikkien yksilöiden intressit ovat lopulta samat ja eroja ei ole, mihin politiikkaa tarvitaan? Owenin demokratiakäsitys muistuttaa sellaista taloustieteellistä ajattelua, jossa korostetaan markkinoita automaattisena, harmonisena mekanismina intressien yhteen sovittamiseen ja resurssien jakoon, ja jossa kukaan ei käytä valtaa. Tässä tutkielmassa olen kuitenkin perustellut, että demokratia tulisi ymmärtää täysin päinvastaisena ilmiönä: laaja oikeusvaltioperiaate on sopimus yhteiskunnassa noudatettavista periaatteista, jotka mahdollistavat erilaisten intressien toteuttamisen, ja jotka samalla suojaavat erilaisia intressejä mielivallalta.

Jos demokratia ymmärretään yhdysvaltalaiseksi maailmankuvaksi, samalla annetaan oikeutus imperialistiselle ja interventionistiselle politiikalle. Ilman puolueetonta oikeudellista instituutiota,

---

⁷ Doyle ei myöskään ristiriitaisesti pidä asekauppaa ongelmallisena rauhan tai demokratian kannalta: säännöllinen kaupankäynti illiberaalien regimien kanssa ”voi sisältää aseiden myyntiä, jollei se ole suoraan haitallista liberaalin maailman varsinaiselle puolustamiselle...” (Doyle 1996, 52).

⁸ Oman edun tavoittelun voi kuitenkin väittää tarkoittavan eri ihmisille eri asioita: toiset suhtautuvat siihen lyhytnäköisesti, toiset ymmärtävät, että oma etu on sidoksissa muiden ja maapallon etuun.

joka voisi legitimiästi päättää sodasta ja interventtiosta, demokratian puolustamiseksi tehtävät interventiot ovat vain välineitä vallankäyttöön (Patomäki 1995, 34). Esimerkiksi Owenin artikkelissa tämä näkyy suoraan. Koska Owenin tulkinnassa oman edun toteuttaminen vaatii vapautta ja vapaus vaatii rauhaa, liberalistit pidättäytyvät väkivallasta ja pakkotoimista, paitsi silloin, jos sota on väline rauhan ja vapauden saavuttamiseen (Owen 1996, 118). Vapautussodan ei tarvitse perustua altruismiin tai oikeudenmukaisuuteen, vaan oman edun suojeleminen riittää perusteeksi (Owen 1996, 123, 125). Siten Owenin tulkinnasta seuraa, että kaikki järkevät, omaa etuaan ajattelevat ihmiset hyväksyvät liberalismiin ja demokratian levittämisen jopa väkivalloin illiberaaleihin, ei-valistuneisiin valtioihin. Samanlaista levittämisajattelua oikeuttaa myös demokratian ymmärtäminen taloudelliskapitalistiseksi liberalismiksi. Jos demokratia ymmärretään taloudelliskapitalistiseksi liberalismiksi, vapaa maailmankauppa on sen olennainen ja välttämätön osa. Koska tässä demokratiadiskurssissa vapaa maailmankauppa hyödyttää kaikkia, sen levittäminen on itseisarvo, ja sen vastustajia pidetään epädemokraattisina. Samalla varsinainen demokratia typistyy tässä diskurssissa kuitenkin lähinnä KP-oikeuksiksi, kapeaksi oikeusvaltioksi ja konservatiiviseksi vaaleja korostavaksi demokratiaksi, joka ei huomioi taloudellisia ja sosiaalisia epäyhdentertaisuksia tai globaaleja eroja. Kun pintatason instituutioita ja taloudelliskapitalistista liberalismia edustavat demokratian merkitykset yhdistyvät, syntyy nykyistä maailmanjärjestelmää hallitseva tulkinta liberalismista. Tässä yhdistelmädiskurssissa demokratia on lähinnä puite yksilön rationaaliselle oman edun tavoittelulle ja talouden jatkuvalla erottamiselle politiikasta ja muusta yhteiskunnasta. Todellisuudessa tällainen diskurssi ei synnytä demokratiaa eikä myöskään rauhaa, koska ristiriita aidon demokratian ja pinnallisen, taloudelliskapitalistisen liberalismiin välillä on niin suuri. Sen sijaan tämä ristiriita lisää konfliktialttiutta tuottamalla epätasa-arvoa ja negatiivisen kierteen, jossa valta keskittyy yhä harvemmillle – niille, joilla on resursseja ostaa valta-asema globaalissa kilpailussa. Kun maailmankauppaan liittyy aina kilpailua ja voiton tavoittelua, jossa joku häviää – ja tämän häviäjän määrittäminen tai kompensoiminen ei tapahdu demokraattisen oikeusvaltion sääntöjen mukaisesti – on se väistämättä ristiriidassa rauhanomaisen yhteiselon kanssa.

Aineistossa ei ymmärretty demokratiaa laajaksi oikeusvaltioperiaatteeksi oikeuden syvärakenteessa, eikä mikään artikkelista ottanut syvemmin kantaa liberaalidemokratian ristiriitoihin ja variaatioihin. Vaikka Choin ja Omelicheva ja Carterin käsitykset demokratiasta vakiintuneena kulttuurina ja arvomaailmana ovat oikeasuuntaisia, esimerkiksi ihmisoikeudet ja niiden toteutuminen demokraattisessa oikeusvaltiossa loistavat tutkimuksessa poissaolollaan.

Choin versio oikeusvaltiosta normina eikä instituutiona on hieman kummallinen, sillä Choi korostaa oikeusvaltion synnyttämiä neuvottelun, kompromissien, yhteistyön ja muiden demokraattisten normien merkitystä rauhalle (Choi 2011, 260), muttei ota kantaa siihen, kuka on se, joka neuvottelee, osallistuu ja tekee yhteistyötä. Aidossa demokratiassa vastauksen tulisi olla jokainen, mutta perusoikeudet jäävät Choin analyysistä pois. Samalla oikeusvaltion todellinen merkitys, se, keitä kaikkia se palvelee, jää epäselväksi.

Aineistossa demokratian oikea taso on vaihtelevasti joko oikeusjärjestyksen pinnalla ja/tai syvärakenteessa, mutta demokratian paikka on varsin ehdottomasti vain kansallisvaltiossa. Aineistossa ei myöskään kyseenalaisteta taloudellisen päätöksenteon rajaamista demokratian ulkopuolelle. Globaalien ongelmien ratkaisu vaatii kuitenkin demokratiaa, joka vaikuttaa niin paikallisella, kansallisella, ylikansallisella kuin alueellisellakin tasolla. Siten se, että on olemassa vain yksittäisiä poliittisesti demokraattisia kansallisvaltioita, ei riitä. Jos demokratia ymmärretään laajaksi oikeusvaltioperiaatteeksi oikeuden syvärakenteessa, demokratian edistämisen väline on globaali demokratisoituminen, mikä sisältää myös maailman talousjärjestelmän demokratisoimisen, sillä rauha vaatii globaaleihin epätasa-arvoihin puuttumista. Tällainen systeemitason muutos ja aidosti demokraattinen globaali oikeus vaatii liberalismien perinnön uutta tulkintaa ja liberaalin oikeuden syvärakenteen rekonstruktiota sellaiseen suuntaan, jossa laaja oikeusvaltioperiaate ulottuu myös talouden toimintaan – oikeuden pintatason muutokset eivät riitä, kun ristiriita ulottuu syvärakenteeseen asti. 1700- ja 1800-luvulla kirjoittaneet liberalismien klassiset ajattelijat kirjoittivat maailmasta, jossa nykyaikaista teollista suurproduktiota ja maailmanlaajuista työnjakoa ei ollut (Patomäki, 1995, 30–31). Aikalaisilla ei myöskään ollut mahdollisuutta kerryttää nykyaikaista rahoitus- ja tuotanto-omaisuutta ja valtavia omaisuusmassoja, joilla osallistua globaaliin hallintaan. Liberaalin oikeuden uusi luenta vaatisikin esimerkiksi yksityisen omaisuuden suojan tulkintaa aikansa kuvana ja oikeassa kontekstissaan siten, että sen tulkittaisiin koskevan yksityisomistusta vain sen varsinaisessa merkityksessä, luonnollisen henkilön yksityisenä omaisuutena. Omaisuuden suojan ymmärtäminen oikeudeksi rajoittamattomaan taloudellisten resurssien keräämiseen on ajastaan irrotettu tulkinta, joka on johtanut talouden erottamiseen politiikasta – ja samalla konflikteihin, epätasa-arvoon ja demokratian merkityksen kaventumiseen sekä teoriassa että käytännössä. Markkinatalous ei enää takaa sosiaalista nousua. Jos liberalismien ydin tulkitaan yhdenvertaiseksi vapaudeksi, taloudelliskapitalistisen liberalismien kutsuminen liberalismiksi on harhaanjohtavaa, sillä sulkiessaan talouden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden demokraattisen päätöksenteon

ulkopuolelle (Held 2006, 208) se on monin paikoin ristiriidassa laajan oikeusvaltioperiaatteen kanssa. Taloudelliskapitalistisen liberalismien edistämä rajoittamaton kapitalismi ei ole toimivaa markkinataloutta, vaan vallan keskittymisen ilmentymä, joka on suoraan ristiriidassa liberalismien perusajatuksen kanssa. Yhdenvertainen vapaus ja jokaisen emansipaatio ei ole mahdollista, jos liberalismi ja demokratia ymmärretään pääasiassa negatiivista vapautta korostavaksi päätöksenteon järjestelmäksi.

Demokratiasta ei tee demokratiaa se, että sen perustuslaissa on säädetty hallitusmuodoksi kansanvalta, vaan demokraattinen kulttuuri kehittyy ja vakiinnuttaa asemansa vuosikymmenten ja -satojen kuluessa. Siksi demokraattisen rauhan teoriaa ei voi pitää uskottavana, jollei se ota huomioon demokratian syvyyttä, sen sisällön historiallista laajentumista, ja liberalismien perinnön ristiriitaisuutta. Vaikuttaakin siltä, että aiemmassakin tutkimuksessa havaitut demokraattisen rauhan teorian keskeiset ongelmat – yhdysvaltalaisen maailmankuvan edistäminen ja demokratian käsitteen häilyvyys – ovat seurausta samasta juurisyystä, liberalismien ja liberaalin oikeuden sisäisestä ristiriitaisuudesta, joka mahdollistaa useita vaihtoehtoisia tulkintoja samoille käsitteille, kuten demokratialle ja oikeusvaltiolle. Liberalismien ja liberaalin oikeuden ytimessä on kuitenkin toivon aineksia globaaliin, yhdenvertaista vapautta edustavaan demokratiaan. Utopia laajasta oikeusvaltioperiaatteesta on historiallinen vaihtoehto, joka kumpuaa samasta liberaalin oikeuden syvärakenteesta kuin nykyinen taloudelliskapitalistinen demokratiakin. Jokaisen yhdenvertainen vapaus päättää omasta elämästään kaikkialla maailmassa vaatii samanaikaisesti vahvaa ja rajoitettua valtiota – eli laajaa oikeusvaltioperiaatetta – koska epätasa-arvoisessa maailmassa vain kattava sääntely voi turvata mahdollisimman suuren vapauden jokaiselle.

6 Johtopäätökset

Tutkielma onnistui vastamaan tutkimuskysymykseen eli siihen, mitä demokratialla tarkoitetaan tässä tutkielmassa tarkastellussa demokraattisen rauhan tutkimuksessa. Tuloksia ei voida yleistää koko DRT:aan, sillä tämä vaatisi huomattavasti laajemman aineiston, mutta analyysin tulokset ovat kuitenkin osaltaan linjassa aiemman tutkimuksen väitteen kanssa siitä, että ainakin osa demokraattisen rauhan teoriasta edistää yhdysvaltalaista maailmankuvaa. Onnistuin kuitenkin löytämään aineistosta myös toisenlaisia demokratian merkityksiä, mikä taas vahvistaa aiemmassakin tutkimuksessa havaitun demokratian käsitteen häilyvyyden. Lisäksi tutkielma onnistui selventämään ja vetämään yhteen keskustelua liberalismien ja demokratian käsitteistä ja niiden keskinäisestä suhteesta. Rauhantutkimusta, marxilaista maailmanpolitiikan tutkimusta ja

suomalaista oikeusteoriaa yhdistelemällä esitin myös omia argumentteja siitä, mitä näillä käsitteillä pitäisi tarkoittaa. Tässä suhteessa kriittinen maailmanpolitiikan tutkimus ja oikeusteoreettinen, historiallinen oikeusvertailu täydentävät toinen toisiaan erittäin hyvin, tarjoamalla teoreettisen tutkimuksen lisäksi mahdollisuuksia myös sosiologiseen ja vertailevaan, historialliseen tutkimukseen, jonka avulla voidaan kartoittaa maailmanjärjestelmän suuria, historiallisia kehityskulkuja.

Jatkotutkimuksessa voitaisiin laajemman aineiston lisäksi analysoida rauhantutkimuksen teorioin sitä, miten rauhan käsite ymmärretään demokraattisen rauhan teoriassa. Myös kehityksen käsitteen – eli tarkoitetaanko sillä esimerkiksi talouskasvua, vai jotain syvempää – voisi ottaa mukaan analyysiin, sillä rauha, demokratia, kehitys ja maailmantalous liittyvät olennaisesti toisiinsa. Jatkotutkimuksessa voisi myös peilata DRT:n demokratiakäsityksen suhdetta demokratian merkitykseen tuvallisuusyhteisöjen tutkimuksessa. Erityisen hedelmällinen jatkotutkimusaihe olisi kuitenkin se, miten kapitalistisen rauhan tutkimus suhteutuu taloudelliskapitalistiseen demokratian käsitykseen – eli vastaako kapitalistisen rauhan tutkimus itse asiassa sitä demokraattisen rauhan teorian traditiota, jossa demokratia on ymmärretty taloudelliskapitalistiseksi liberalismiksi. Esimerkiksi Erik Gartzke (2007) erottelee demokraattisen rauhan tutkimuksessa demokratiaa ja markkinataloutta rauhan selittäjänä koskevat liberalismien traditiot ja Gartzken johtopäätös on, että kapitalismi, ei demokratia, tuo rauhaa (Gartzke 2007, 180), ja Michael Mousseau (2009; 2013) esittelee samantyyppisen argumentin sopimusvapautta painottavasta taloudellisesta kehityksestä.

Jos tarkastelen tutkielmaani kriittisesti, huomaan syyllistyväni samaan kuin osa muistakin demokraattisen rauhan tutkijoista, eli teen tutkimusta oman valtioni demokratiamerkityksestä käsin. Suomalainen demokratia- ja oikeusvaltiomalli vaikuttaa väistämättä omaan ajatteluuni, sillä olen itse sidottu omaan aikaani ja paikkaani. Siten tutkielmassa näkyy oma asemani suomalaisena valtio- ja oikeustieteilijänä, mutta tiedostan tämän vaikutuksen, enkä ole sokea oman maani epäkohdille: liberalismien sisäiset ristiriidat näkyvät myös Suomen oikeusjärjestyksessä.

Poliittisdemokraattista liberalismien tulkintaa edustavaa laajaa oikeusvaltioperiaatetta voidaan ajatella avaimena Kantin ajatukseen ikuisesta rauhasta. Silti konservatiivinen näkemys demokratiasta vaali-instituutiona ja KP-oikeuksina pitää ainakin yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa yhä pintansa. Levitskyn ja Ziblattin (2018) teos *How Democracies Die* on tästä hyvä esimerkki. Levitsky ja Ziblatt määrittelevät demokratian seuraavasti: ”hallintojärjestelmä, jossa on

säännölliset, vapaat ja reilut vaalit, joissa kaikki aikuiset kansalaiset saavat äänestää, ja joilla on peruskansalaisvapauksia, kuten sananvapaus ja yhdistymisvapaus” (2018, 8). Kun tämä yksinkertaistettu näkemys demokratiasta yhdistyy taloudelliskapitalistiseen liberalismiin, syntyy nykyistä maailmanjärjestelmää hallitseva yhdistelmä. Maailmanpolitiikan tulevaisuus voi kuitenkin olla myös toisenlainen – liberalismiin sisäisen koherenssin palauttamalla globaali, laaja oikeusvaltio on mahdollinen.

Lähteet

- Barkawi, Tarak. 2006. *Globalization and War*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
- Barkawi, Tarak. 2015. Scientific Decay. *International Studies Quarterly* 59:4, 827–829.
- Barkawi, Tarak – Laffey, Mark. 2001. Introduction: The International Relations of Democracy, Liberalism, and War. *Teoksessa Democracy, Liberalism, and War. Rethinking the Democratic Peace Debate*. Toimittaneet Barkawi, Tarak – Laffey, Mark. Lynne Rienner Publishers. s. 1–24.
- Barkawi, Tarak – Laffey, Mark. 1999. The Imperial Peace: Democracy, Force and Globalization. *European Journal of International Relations* 5:4, 403–434.
- Bell, Duncan. 2014. What is Liberalism? *Political Theory* 42:6, 682–715.
- Boulding, Elise. 2001. Peace Culture and Social Action, *Peace Review* 13:4, 567–570.
- Burchill, Scott. 2013. Liberalism. *Teoksessa Theories of International Relations*. Toimittaneet Scott Burchill ja Andrew Linklater. 5. painos. Palgrave Macmillan. s. 57–87.
- Carothers, Thomas. 2009. Democracy Assistance: Political vs. Developmental? *Journal of Democracy* 20:1, 5–19.
- Choi, Seung-Whan. 2011. The Democratic Peace through an Interaction of Domestic Institutions and Norms: Executive Constraints and Rule of Law. *Armed Forces & Society* 39:2, 255–283.
- Collier, Andrew. 1994. *Critical Realism. An Introduction to Roy Bhaskar's Philosophy*, London: Verso.
- Devetak, Richard. 2013. Critical Theory. *Teoksessa Theories of International Relations*. Toimittaneet Scott Burchill ja Andrew Linklater. 5. painos. Palgrave Macmillan. s. 162–186.
- Doyle, Michael. 1996. Kant, Liberal Legacies and Foreign Affairs. *Teoksessa Debating the Democratic Peace. An International Security Reader*. Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 3–57.

- Doyle, Michael. 1996. Michael Doyle on the Democratic Peace – Again. *Teoksessa Debating the Democratic Peace. An International Security Reader*. Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 364–373. (Doyle 1996b).
- Fairclough, Norman. 1989. *Language and Power*. Longman.
- Farber, Henry – Gowa, Joanna. 1996. Politics and Peace. *Teoksessa Debating the Democratic Peace. An International Security Reader*. Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 239–262.
- Fukuyama, Francis. 1989. The End of History? *The National Interest* 16, 3–18.
- Galtung, Johan. 1996. *Peace by Peaceful Means. Peace and Conflict, Development and Civilization*. Sage Publications.
- Gartzke, Erik. 2007. The Capitalist Peace. *American Journal of Political Science* 51:1, 166–191.
- Gill, Stephen. 2008. *Power and Resistance in the New World Order*. 2nd Edition, Fully Revised and Updated. Palgrave Macmillan.
- Gray, John. 1986. *Liberalism*. Open University Press.
- Hayes, Jarrod. 2011. The Democratic Peace and the New Evolution of an Old Idea. *European Journal of International Relations* 18:4, 767–791.
- Hallberg, Pekka. 2005. *Prospects of the Rule of Law*. Edita Prima, Helsinki.
- Hallberg, Pekka. 2011. Perusoikeusjärjestelmä. *Teoksessa Hallberg, Pekka – Karapuu, Heikki – Ojanen, Tuomas – Scheinin, Martin – Tuori, Kaarlo – Viljanen, Veli-Pekka (toim.), Perusoikeudet*. WSOYpro, Helsinki. s. 29–60.
- Held, David. *Models of Democracy*. 2006. Polity Press.
- Hobden, Stephen – Wyn Jones, Richard. 2020. Marxist Theories of International Relations. *Teoksessa The Globalization of World Politics: An Introduction to International Relations*. Toimittaneet Baylis, John – Owens, Patricia – Smith, Steve. 8. painos. Oxford: Oxford University Press. s. 115–129.
- Hobson, Christopher – Smith, Tony – Owen, John. M. – Geiss, Anna – Ish-Shalom, Piki. 2011. Roundtable: Between the Theory and Practice of Democratic Peace. *International Relations* 25:2, 147–184.

- Hobson, Christopher. 2008. Democracy as Civilisation. *Global Society* 22:1, 75–95.
- Hobson, Christopher. 2011. Towards a Critical Theory of Democratic Peace. *Review of International Studies* 37, 1903–1922. (Hobson 2011b).
- Husa, Jaakko. 2018. *Advanced Introduction to Law and Globalisation*. Edward Elgar Publishing.
- Ikenberry, John. 2018. The End of Liberal International Order? *International Affairs*, 94:1, 7–23.
- Ikenberry, John. 2011. *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*, Princeton; Oxford: Princeton University Press.
- Ish-Shalom, Piki. 2006. Theory as a Hermeneutical Mechanism: The Democratic-Peace Thesis and the Politics of Democratization. *European Journal of International Relations* 12/4:565–598.
- Ish-Shalom, Piki. 2013. *Democratic Peace. A Political Biography*, Ann Arbor, MI: University of Michigan Press.
- Jokinen, Arja – Juhila, Kirsi – Suoninen, Eero. 2016. *Diskurssianalyysi: teorit, peruskäsitteet ja käyttö*. Tampere: Vastapaino.
- Kahler, Miles. 2016. Who is Liberal Now? Rising Powers and Global Norms. *Teoksessa Why Govern? Rethinking Demand and Progress in Global Governance*. Toim. Archarya, Amitav. Cambridge University Press. s. 55–73.
- Kekkonen, Jukka. 2019. *Kekkonen kynästä – diagnoosi Suomesta*. Edita, Helsinki.
- Kurki, Milja. 2013. *Democratic Futures. Revisioning democracy promotion*. Routledge.
- Levitsky, Steven – Ziblatt, Daniel. 2018. *How Democracies Die*. Broadway Books, New York.
- Linklater, Andrew. 2013. Historical Sociology. *Teoksessa Theories of International Relations*. Toimittaneet Scott Burchill ja Andrew Linklater. 5. painos. Palgrave Macmillan. s. 138–161.
- Linklater, Andrew. 2013. Marx and Marxism. *Teoksessa Theories of International Relations*. Toimittaneet Scott Burchill ja Andrew Linklater. 5. painos. Palgrave Macmillan. s. 113–137.

- Mansfield, Edward D. – Snyder, Jack. 1996. Democratization and the Danger of War. Teoksessa *Debating the Democratic Peace. An International Security Reader*. Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 301–334.
- Mousseau, Michael. 2009. The Social Market Roots of Democratic Peace. *International Security* 33:4, 52–86.
- Mousseau, Michael. 2013. The Democratic Peace Unraveled: It's the Economy. *International Studies Quarterly* 57, 186–197.
- Naess, Petter. 2019. Demi-regs, Probabilism and Partly Closed Systems. *Journal of Critical Realism* 18:5, 475–486.
- Nardin, Terry. 2013. *International Political Theory*. Teoksessa *Theories of International Relations*. Toimittaneet Scott Burchill ja Andrew Linklater. 5. painos. Palgrave Macmillan. s. 291–318.
- Omelicheva, Mariya – Carter, Brittnie. 2019. Democratic or Cultural Peace? Examining the Joint Democratic Peace Proposition through the Lens of Shared Emancipative Values. *European Journal of International Security* 4: 1, 1–19.
- Oren, Ido. 1996. The Subjectivity of the Democratic Peace: Changing US Perceptions of Imperial Germany. Teoksessa *Debating the Democratic Peace. An International Security Reader*. Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 263–301.
- Owen, John. 1994. How Liberalism Produces Democratic Peace. Teoksessa *Debating the Democratic Peace. An International Security Reader*. Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 116–154.
- Patomäki, Heikki. 1995. Dogmaattinen demokratisaatio on väärää rauhanpolitiikkaa. *Ulkopolitiikka* 32:2, 23–48.
- Patomäki, Heikki. 2017. Praxis, Politics and the Future: A Dialectical Critical Realist Account of World-Historical Causation, *Journal of International Relations and Development* 20:4, 805–825.
- Patomäki, Heikki. 2018. *Disintegrative Tendencies in Global Political Economy. Exits and Conflicts*. Routledge.

- Peterson, Timothy M. – Graham, Leah. 2011. Shared Human Rights Norms and Military Conflict. *Journal of Conflict Resolution* 55:2, 248–273.
- Poznansky, Michael. 2015. Stasis or Decay? Reconciling Covert War and the Democratic Peace. *International Studies Quarterly* 59:4, 815–826.
- Raitio, Juha – Tuominen, Tomi. 2020. Euroopan unionin oikeus. Alma Talent, Helsinki. 2. painos.
- Raitio, Juha. 2017. Does the Concept of Rule of Law Have Any Material Content? A Nordic Point of View. *Maastricht Journal of European and Comparative Law* 24:6, 774–791.
- Ramsbotham, Oliver – Woodhouse, Tom – Miall, Hugh. 2016. *Contemporary Conflict Resolution. The Prevention, management, and transformation of deadly conflicts.* Polity.
- Rosato, Sebastian. 2003. The Flawed Logic of Democratic Peace Theory, *American Political Science Review* 97:4, 585–602.
- Rupert, Mark. 2001. Democracy, Peace: What's Not to Love? *Teoksessa Democracy, Liberalism, and War. Rethinking the Democratic Peace Debate.* Toimittaneet Barkawi, Tarak – Laffey, Mark. Lynne Rienner Publishers. s. 153–172.
- Russett, Bruce. 1996. The Fact of Democratic Peace. *Teoksessa Debating the Democratic Peace. An International Security Reader.* Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 58–81.
- Russett, Bruce. 1996. Why Democratic Peace? *Teoksessa Debating the Democratic Peace. An International Security Reader.* Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 82–115.
- Sørensen, Georg. 2006. Liberalism of Restraint and Liberalism of Imposition: Liberal Values and World Order in the New Millennium. *International Relations* 20:3, 251–272.
- Spiro, David. E. 1996. The Insignificance of the Liberal Peace. *Teoksessa Debating the Democratic Peace. An International Security Reader.* Toim. Brown, Michael E. – Lynn-Jones, Sean M. – Miller, Steven E. MIT Press. s. 202–238.
- Stephen, Matthew. 2017. Emerging Powers and Emerging Trends in Global Governance. *Global Governance* 23:3, 483–502.

- Stuenkel, Oliver. 2013. Rising Powers and the Future of Democracy Promotion: The Case of Brazil and India. *Third World Quarterly* 34:2, 339–355.
- Taylor, Lucy. 2014. Is Democracy a Good Idea? Teoksessa *Global Politics, A New Introduction*. Toimittaneet Jenny Edkins ja Maja Zehfuss. 2. painos. Routledge. s. 289–313.
- Teivainen, Teivo. 2002. Enter Economism, Exit Politics. Experts, Economic Policy, and the Damage to Democracy. Zed Books.
- Tuori, Kaarlo. 2000. Kriittinen oikeuspositivismi. Werner Söderström Lakitieto Oy.
- Tuori, Kaarlo. 2007. Oikeuden ratio ja voluntas. WSOYpro, Helsinki.
- Wallensteen, Peter. 2019. *Understanding Conflict Resolution*. Sage Publishing.
- Wallerstein, Immanuel. 1987. *Historiallinen kapitalismi (Historical Capitalism, 1983)*. Englannista kääntänyt Tapani Hietaniemi. Vastapaino, Tampere.
- Wallerstein, Immanuel. 1995. *After Liberalism*. The New Press, New York.
- Wallerstein, Immanuel. 2004. *World-Systems Analysis – An Introduction*. Duke University Press, Durham and London.
- Wendt, Alexander. 1999. *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press, Cambridge.